

АНАЛІТИЧНИЙ ВІСНИК У СФЕРІ ОСВІТИ Й НАУКИ

Інформаційно-аналітичний бюлетень

Випуск II, 2015 р.

*Рекомендовано вченою радою
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
(протокол № 10 від 21 жовтня 2015 р.)*

Засновник:

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Заснований у 2015 р.

Видається двічі на рік

Головний редактор

Л. Д. Березівська,

д-р пед. наук, проф., директор ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського

Редакційна колегія:

О. В. Воскобойнікова-Гузева, д-р наук із соц.
ком., с.н.с., завіділду комплексних наукових та
науково-інформаційних проєктів НБУВ,
Т. Ю. Гранчак, д-р наук із соц. ком., с.н.с.,
завіділду політологічного аналізу Служби
інформаційно-аналітичного забезпечення
органів державної влади НБУВ,

Л. М. Заліток, канд. пед. наук, заступник
директора з наукової роботи ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського,

С. М. Зозуля, канд. іст. наук, учений секретар
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (*заст.
гол. ред., відповідальна за випуск*),

В. В. Горак, канд. іст. наук, завсектору
аналітичної інформації відділу наукової
реферативної та аналітичної інформації у сфері
освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
Л. В. Рабаданова, канд. філос. наук, завсектору
реферативної інформації відділу наукової
реферативної та аналітичної інформації у сфері
освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
Л. І. Самчук, завіділду наукової інформаційно-
бібліографічної діяльності ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського

Адреса редакції:

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
вул. М. Берлінського, 9, Київ, 04060, Україна
тел. (044)467–22–14, тел./факс (044)440–35–48.
E-mail: dnpb@i.ua, <http://www.dnpb.gov.ua/id/3/>.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА2

НАЦІОНАЛЬНА ОСВІТА: ІННОВАЦІЙНА ШКОЛА

Горак В. В. Організація наукових досліджень у
рамках нового законодавства України
(*аналітичний огляд*)3

Рабаданова Л. В. Пріоритети інноваційного
розвитку української освіти (*реферативний
огляд, частина II*)10

Углова О. В. Національно-патріотичне
виховання учнів загальноосвітніх навчальних
закладів в умовах модернізації суспільних змін
(*рекомендаційний бібліографічний
список*).....15

Горбенко Н. А. Педагогічний досвід Петра
Васильовича Лосюка: національні традиції та
педагогічна інноватика (*рекомендаційний
бібліографічний список, частина II*)40

ПЕДАГОГІЧНА НАУКА

Рабаданова Л. В. Патріотичне та духовно-
моральне виховання школярів (*реферативний
огляд, частина II*)51

Янюк С. С. Європейський вибір освітньої
політики країн Балтії: досвід для України
(*анотований бібліографічний список,
частина II*)54

ПСИХОЛОГІЧНА НАУКА

Самчук Л. І. Наративний підхід до навчання й
виховання (*рекомендаційний бібліографічний
список, частина II*)62

ПЕРЕДМОВА

Інформаційно-аналітичний бюлетень «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки» як електронне періодичне видання ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського започатковано в 2015 р. у рамках НДР «Модернізація науково-інформаційної діяльності провідних книгозбірень мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України».

Головний редактор видання – доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки й техніки України, директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського Л. Д. Березівська.

До складу редакційної колегії увійшли відомі фахівці у сфері інформаційно-аналітичної та бібліотечної діяльності: О. В. Воскобойнікова-Гузева, доктор наук із соціальних комунікацій, с.н.с., заввідділу комплексних наукових та науково-інформаційних проектів НБУВ; Т. Ю. Гранчак, доктор наук із соціальних комунікацій, с.н.с., заввідділу політологічного аналізу Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ; Л. М. Заліток, кандидат педагогічних наук, заступник директора з наукової роботи ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; автор загальної концепції інформаційно-аналітичного бюлетеня «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки» С. М. Зозуля, кандидат історичних наук, учений секретар ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та інші.

Бюлетень є складовою системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки й практики України, яку розробляють фахівці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Зміст рубрик «Національна освіта: інноваційна школа», «Педагогічна наука», «Психологічна наука» сприяє оперативному отриманню користувачем логічно структурованої наукової інформації з проблематики останніх наукових досліджень із питань педагогіки, психології, національної освіти та стану джерельної бази в галузі загальної педагогіки, зокрема у вигляді реферативних та аналітичних оглядів, анотованих бібліографічних списків. За напрямками реферативних й аналітичних оглядів у бюлетені охоплено різноманітну тематику, передусім питання організації наукових досліджень у рамках нового законодавства України, пріоритетів інноваційного розвитку української освіти, національно-патріотичного та духовно-морального виховання дітей і молоді, освітнього досвіду європейських країн, психологічних засад соціалізації особистості школярів, інноваційної діяльності освітян тощо.

Видання призначене для працівників бібліотек та інших інформаційних установ, науково-педагогічних і наукових працівників, докторантів, аспірантів.

Періодичність – два випуски на рік.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У РАМКАХ НОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

(аналітичний огляд)

Упорядник

Горак В. В., канд. іст. наук, завідувач
сектору аналітичної інформації відділу
наукової реферативної та аналітичної
інформації у сфері освіти ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського

Наукова, науково-технічна й інноваційна діяльність у науково-дослідних, науково-виробничих центрах, проектних установах НАН України, галузевих академіях, вищих навчальних закладах проводиться відповідно до законодавства про освітню, наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» підготовка фахівців із вищою освітою у ВНЗ здійснюється за освітньо-професійними, освітньо-науковими, науковими програмами на таких рівнях вищої освіти:

- початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти – молодший бакалавр;
- перший (бакалаврський) рівень – бакалавр;
- другий (магістерський) рівень – магістр;
- третій (освітньо-науковий) рівень – доктор філософії;
- науковий рівень – доктор наук.

Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти відповідає восьмому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне й практичне значення.

Науковий рівень вищої освіти відповідає дев'ятому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає набуття компетентностей із розроблення й упровадження методології та методики дослідницької роботи, створення нових системоутворюючих знань та/або прогресивних технологій, розв'язання важливої наукової або прикладної проблеми, що має загальнонаціональне або світове значення.

Отже, здобуття наукового ступеня доктора філософії та доктора наук нині вважається здобуттям вищої освіти на третьому освітньому рівні та науковому рівні відповідно.

Доктор філософії – це освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується спеціалізованою вченою радою ВНЗ або наукової установи в результаті успішного виконання здобувачем відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації в спеціалізованій вченій раді.

Особа має право здобувати ступінь доктора філософії під час навчання в аспірантурі (ад'юнктурі). Фахівці, котрі професійно здійснюють наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи, мають право здобувати ступінь доктора філософії поза аспірантурою, зокрема під час перебування у творчій відпустці, за умови успішного виконання відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Нормативний строк підготовки доктора філософії в аспірантурі (ад'юнктурі) становить чотири роки (раніше було три). Обсяг освітньої складової освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії становить 30-60 кредитів ЄКТС (Європейська система трансферу оцінок).

Наукові установи можуть здійснювати підготовку докторів філософії за власною освітньо-науковою програмою згідно з отриманою ліцензією на відповідну освітню діяльність. Наукові установи можуть також здійснювати підготовку докторів філософії за освітньо-науковою програмою, узгодженою з вищим навчальним закладом. У такому разі наукова складова цієї програми здійснюється в науковій установі, а освітня складова – у вищому навчальному закладі.

Доктор наук – це другий науковий ступінь, що здобувається особою на науковому рівні вищої освіти на основі ступеня доктора філософії й передбачає набуття найвищих компетентностей у галузі розроблення та впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень, здобуття наукових результатів, які забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення та опубліковані в наукових виданнях.

Ступінь доктора наук присуджується спеціалізованою вченою радою вищого навчального закладу або наукової установи за результатами публічного захисту наукових досягнень у вигляді дисертації чи опублікованої монографії, або за сукупністю статей, опублікованих у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях, перелік яких затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти й науки.

Атестація осіб, які здобувають ступінь доктора філософії, здійснюється постійно діючою або разовою спеціалізованою вченою радою вищого навчального закладу або наукової установи, акредитованою Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, на підставі публічного захисту

наукових досягнень у формі дисертації. Здобувач ступеня доктора філософії має право на вибір спеціалізованої вченої ради.

Відтепер дисертації осіб, котрі здобувають ступінь доктора філософії та дисертації (або наукові доповіді в разі захисту наукових досягнень, опублікованих у вигляді монографії або сукупності статей, опублікованих у вітчизняних та/або міжнародних рецензованих фахових виданнях) осіб, які здобувають ступінь доктора наук, а також відгуки опонентів оприлюднюються на офіційних веб-сайтах відповідних вищих навчальних закладів (наукових установ) відповідно до законодавства. Зазначимо, що раніше в наукових установах чи ВНЗ, де відбувався захист, автореферат і дисертація були в публічному доступі бібліотеки установи за місяць до захисту, інших документів у загальному доступі не було.

Науковий ступінь кандидата прирівнюється до наукового ступеня доктора філософії, а вчене звання старшого наукового співробітника – до вченого звання старшого дослідника.

Однією із важливих норм нових законодавчих актів є ставлення до плагіату. Зокрема, до захисту допускаються дисертації (наукові доповіді), виконані здобувачем наукового ступеня самостійно. Виявлення в поданій до захисту дисертації (науковій доповіді) академічного плагіату є підставою для відмови у присудженні відповідного наукового ступеня.

Ще одна особливість: до диплома бакалавра, магістра та доктора філософії відтепер є додаток європейського зразка, що містить структуровану інформацію про завершене навчання. У додатку до диплома подається інформація про результати навчання особи, що складається з назв дисциплін, здобутих оцінок і кредитів ЄКТС.

Присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань є державним визнанням рівня кваліфікації вченого. Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань встановлюється Кабінетом Міністрів України, дозвіл (акредитація спеціалізованої вченої ради) здійснюється Національним агентством із забезпечення якості освіти.

Перелік осіб, що здобули наукові ступені та вчені звання, а також тексти авторефератів дисертаційних досліджень є публічною інформацією, т повинні розміщуватися у відкритому доступі через мережу Інтернет в установленому Кабінетом Міністрів України порядку.

У проекті положення «Про порядок підготовки фахівців ступенів доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі вищих навчальних закладів (наукових установ)» зазначено, що:

- строк навчання в аспірантурі становить 4 роки, протягом яких аспірант (ад'юнкт) зобов'язаний виконати всі вимоги освітньо-наукової програми, визначеної ВНЗ для підготовки доктора філософії з відповідної спеціальності, а також підготувати дисертацію на основі самостійно проведених досліджень та захистити її у спеціалізованій вченій раді вищого навчального закладу (наукової установи);

- строк перебування в докторантурі становить не більше двох років, протягом яких докторант зобов'язаний подати до спеціалізованої вченої ради

вищого навчального закладу (наукової установи) результати своїх наукових досягнень (дисертацію або монографію та опубліковані статті) для їх подальшого публічного захисту;

- аспіранти (ад'юнкти) і докторанти проводять наукові дослідження за індивідуальним планом наукової роботи, що затверджується вченою радою не пізніше ніж через 3 місяці після вступу здобувача наукового ступеня до вищого навчального закладу (наукової установи);

- індивідуальний план наукової роботи є окремим документом, який розробляється на основі освітньо-наукової (наукової) програми та використовується для оцінювання успішності виконання запланованої наукової роботи (у разі невиконання індивідуального плану може бути відраховано аспіранта);

- обов'язковою складовою освітньо-наукової програми аспірантури є підготовка та публікація не менше однієї статті в науковому виданні, яке включено до міжнародної наукометричної бази Scopus (для аспірантів і ад'юнктів)/Web of Science (для докторантів) або до іншої міжнародної бази, визначеної для окремої спеціальності Науково-методичною радою центрального органу виконавчої влади у сфері освіти й науки на підставі подання відповідної науково-методичної комісії;

- індивідуальний план наукової роботи повинен завершуватися захистом дисертації або наукових результатів (монографії, сукупності статей) у спеціалізованій вченій раді. Вчена рада вищого навчального закладу (наукової установи) має право продовжити строк навчання в аспірантурі (ад'юнктурі) або перебування в докторантурі понад визначений строк у випадку, якщо спеціалізована вчена рада невчасно розглянула подану до захисту дисертацію або наукові результати (монографію, статті) здобувача наукового ступеня. Продовжене навчання в аспірантурі (ад'юнктурі) або перебування в докторантурі не може здійснюватися за рахунок коштів державного бюджету;

- на третьому рівні вищої освіти здобувачі ступеня доктора філософії можуть навчатися в аспірантурі (ад'юнктурі) за денною або заочною формою навчання. Навчання в аспірантурі (ад'юнктурі) передбачає виконання освітньо-наукової програми вищого навчального закладу (наукової установи) за певною спеціальністю та самостійне проведення наукового дослідження під керівництвом одного або кількох наукових керівників. Усі аспіранти (ад'юнкти), незалежно від форми навчання, зобов'язані відвідувати аудиторні заняття (під час сесійних періодів) і підлягають в поточному і підсумковому контролю, передбаченому навчальним планом та освітньо-науковою програмою аспірантури (ад'юнктури) вищого навчального закладу (наукової установи);

- на підставі освітньо-наукової програми вищий навчальний заклад (наукова установа) розробляє навчальний план за кожною спеціальністю, який визначає перелік та обсяг навчальних дисциплін у кредитах ЄКТС, послідовність вивчення дисциплін, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми поточного й підсумкового контролю. Успішне

виконання навчального плану аспірантури (ад'юнктури) є обов'язковою умовою навчання на третьому рівні вищої освіти;

- освітня складова (навчальний план) освітньо-наукової програми аспірантури (ад'юнктури) складається з 30-60 кредитів ЄКТС і повинна містити не менше трьох навчальних складових, у результаті засвоєння яких аспірант (ад'юнкт) повинен: оволодіти глибокими професійними знаннями, науковим і культурним кругозором рівня здобувача наукового ступеня доктора філософії, зокрема шляхом засвоєння знань основних концепцій, теоретичних і практичних проблем, історії розвитку галузі науки та сучасного стану розвитку наукової літератури за обраною спеціальністю (обсяг цієї навчальної складової становить не менше 12 кредитів ЄКТС), набути мовних компетентностей, достатніх для представлення наукових результатів іноземною мовою в усній і письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів (обсяг цієї навчальної складової становить не менше 12 кредитів ЄКТС), оволодіти універсальними навичками дослідника, зокрема методологією й методами наукового аналізу, усної та письмової презентації результатів дослідження, підготовкою та методикою проведення навчальних занять (педагогічною діяльністю), управління науковими проектами та/або написання пропозицій на фінансування наукових досліджень тощо (обсяг цієї навчальної складової становить не менше 6 кредитів ЄКТС);

- навчальний план аспірантури (ад'юнктури) повинен також містити перелік дисциплін вільного вибору аспіранта (ад'юнкта) в обсязі, що становить не менш як 25 % загальної кількості кредитів ЄКТС, передбачених навчальним планом. При цьому аспіранти (ад'юнкти) мають право вибирати навчальні дисципліни, що пропонуються для інших рівнів вищої освіти, за погодженням зі своїм науковим керівником;

- особи, які професійно здійснюють наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи, мають право здобувати ступінь доктора філософії поза аспірантурою (ад'юнктурою), зокрема під час перебування у творчій відпустці, за умови успішного виконання відповідної освітньо-наукової програми. Такі особи прикріплюються строком до 5 років до вищого навчального закладу (наукової установи), у якого є ліцензія на здійснення освітньої діяльності на третьому рівні вищої освіти за відповідною спеціальністю.

Окреслимо права та обов'язки наукового співробітника. Науковий працівник має право: на матеріальну підтримку виконуваних досліджень за рахунок коштів Державного бюджету України та інших джерел фінансування відповідно до законодавства України, на іменні та інші стипендії, а також премії, що встановлюються державою, юридичними та фізичними особами, на об'єктивну оцінку своєї діяльності та отримання матеріальної винагороди відповідно до кваліфікації, наукових результатів, якості та складності виконуваної роботи.

Науковий працівник зобов'язаний:

- провадити наукові дослідження та (або) науково-технічні (експериментальні) розробки відповідно до укладених договорів (контрактів);

- представляти результати наукової і науково-технічної діяльності шляхом наукових доповідей, публікацій тощо;
- у встановленому порядку проходити атестацію на відповідність займаній посаді;
- постійно підвищувати свою кваліфікацію.

Формою розвитку науки є наукове дослідження, тобто вивчення явищ і процесів, аналіз впливу на них різних чинників, а також вивчення взаємодії між явищами за допомогою наукових методів із метою отримання доведених і корисних для науки і практики рішень з максимальним ефектом.

Наукове дослідження являє собою цілеспрямоване пізнання, результатом якого є система понять, законів і теорій. Мета наукового дослідження – визначення конкретного об'єкта і всебічне, достовірне вивчення його структури, характеристик, зв'язків на основі наукових принципів і методів пізнання, впровадження у виробництво корисних результатів. Наукові дослідження здійснюються з метою одержання наукового результату.

Науковий результат – нове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації.

Дисертація на здобуття вченого ступеня – це кваліфікована наукова робота, виконана особисто аспірантом, пошукувачем у вигляді спеціально підготовленого рукопису або опублікованої наукової монографії, в якій містяться науково обгрунтовані теоретичні або експериментальні результати, наукові положення, що пропонуються автором для публічного захисту.

Наукове дослідження проводиться з дотриманням таких вимог:

- чітко формулюються актуальність, новизна, практичне й теоретичне значення розкриття проблеми;
- визначаються відповідність профілю наукових організацій, що проводитимуть дослідження, джерела фінансування та впровадження результатів.

Етапи науково-дослідного процесу:

1. Організаційний (вивчення стану об'єкта дослідження, організаційно-методична підготовка дослідження, підготовка джерельної бази, вибір і обгрунтування об'єкта і предмета дослідження).
2. Дослідний (створення нової інформації, проведення спостережень, вибір критеріїв оцінки тощо).
3. Завершальний (узагальнення результатів, обговорення, рецензування, підготовка висновків).

Майже всі види наукового дослідження організовуються в такій послідовності:

- вивчення стану об'єкта дослідження, обгрунтування актуальності теми;
- вивчення цілей і конкретних завдань дослідження;
- вибір методики проведення дослідження;
- висунення гіпотези, опис процесу дослідження;
- проведення експериментального дослідження, узагальнення наукових фактів і результатів;
- обговорення отриманих результатів;

- оформлення наукового дослідження;
- формування висновків про результати досліджень, їх оцінка та впровадження.

Розгорнуті етапи проведення наукового дослідження:

1. Вибір і обґрунтування теми дослідження.
2. Характеристика термінологічного апарату дослідження.
3. Формулювання мети й завдань дослідження.
4. Аналіз стану досліджуваної проблеми (за літературними джерелами й результатами практики).
5. Розробка гіпотези дослідження.
6. Розробка концепції (теоретичних і методологічних основ та методики) дослідження.
7. Вибір об'єкта дослідження.
8. Розробка програми дослідження.
9. Проведення дослідження.
10. Обробка результатів дослідження.
11. Апробація результатів дослідження.
12. Узагальнення результатів дослідження.
13. Формулювання висновків і пропозицій (рекомендацій) щодо подальшого дослідження з проблеми.
14. Оформлення результатів дослідження.
15. Упровадження результатів дослідження.

У науково-педагогічному дослідженні має бути відображено: суспільна актуальність, наукова новизна, теоретична і практична значущість, наукова об'єктивність і достовірність, доступність висновків і рекомендацій для використання їх в інших конкретних наукових дослідженнях або практичній діяльності, визначення міри, меж і умов ефективного застосування отриманих результатів тощо.

Отже, наукове дослідження – вид наукової, науково-технічної діяльності, у процесі якої формується науковий результат. У рамках нових законодавчих актів окремих змін зазнав порядок здобуття наукових ступенів доктора філософії та доктора наук, проте основні етапи організації та проведення наукових досліджень залишилися незмінними.

Список використаних джерел

1. Крушельницька, О. В. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. / О. В. Крушельницька. – Київ : Кондор, 2009. – 192 с.
2. Лузан, П. Г. Основи науково-педагогічних досліджень : навч. посіб. / П. Г. Лузан, І. В. Сопівник, С. В. Виговська ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – 2-ге вид., допов. – Київ : НАКККиМ, 2010. – 270 с. – Бібліогр.: 100 назв.
3. Мокін, Б. І. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / Б. І. Мокін, О. Б. Мокін. – Вінниця : ВНТУ, 2014. – 180 с.
4. *Про вищу освіту* [Електронний ресурс] : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII : [станом на 2 черв. 2015 р.] // Законодавство України / Верхов. Рада

України. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page> (дата звернення: 5.06.15). – Назва з екрана.

5. *Проект Закону* про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (нова редакція) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52209 (дата звернення: 5.06.15). – Назва з екрана.

6. *Проект Положення* про порядок підготовки фахівців ступеня доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі вищих навчальних закладів (наукових установ) [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України : офіц. веб-сайт. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1420024077/> (дата звернення: 5.06.15). – Назва з екрана.

7. Цехмістрова, Г. С. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / Г. С. Цехмістрова. – Київ : Вид. дім «Слово», 2004. – 240 с.

ПРІОРИТЕТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

(реферативний огляд, частина II)

Упорядник

Рабданова Л. В., канд. філос. наук, завідувач сектору реферативної інформації відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Для національної системи освіти актуальним є огляди теоретичних, дидактичних та методологічних аспектів педагогічних інновацій, що спричиняють суттєві зміни в різних видах діяльності та стилях мислення суб'єктів педагогічного процесу. Це й упровадження інтерактивних та комп'ютерно-орієнтованих технологій та нових методик навчання, і зміцнення практичного підґрунтя для теоретичних знань, що їх отримують учні та студенти, демократизація освіти задля виховання вільної, самодостатньої особистості з креативним мисленням.

Специфіку проблематики відображено в дисертаціях, монографіях, збірниках наукових праць, науковій періодиці та матеріалах науково-практичних конференцій.

1. Щербак, О. І. Інновації у професійній освіті: методологічні аспекти впровадження / О. І. Щербак // Проф.-техн. освіта. – 2012. – № 4. – С. 3–8. – Бібліогр.: 7 назв. – укр.

На основі співпраці Київського професійно-педагогічного коледжу ім. А. Макаренка, зокрема створеного на його базі Центру навчання кваліфікації «Укладальник підлогових покриттів», у рамках реалізації міжнародного проекту, здійснюваного німецьким концерном та Міністерством з економічної співпраці і розвитку ФРН, розглянуто інноваційні процеси у сфері неперервної професійної освіти, комплексного впровадження інноваційних технологій виробництва та навчання у ПТНЗ. Виокремлено методологічні аспекти діяльності цього навчального закладу та перспективи розвитку такого співробітництва. Підкреслено актуальність впровадження інновацій, сутність яких – поєднання інвестицій підприємств у якісну освіту майбутніх фахівців та можливостей вдосконалення матеріально-технічної бази навчальних закладів освіти.

2. Євсюков, О. Визначення значущості інновації в освіті (теоретичний аспект) / Олександр Євсюков, Світлана Телегіна // Молодь і ринок. – 2013. – № 12. – С. 111-114. – Бібліогр.: 8 назв. – укр. – Текст статті доступний в Інтернеті:

http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis.64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Mir_2013_12_25.

Здійснено теоретичний аналіз інновації з філософської та педагогічної точок зору науковців та її значущості в освіті. Визначено роль інновації в педагогічному процесі на основі існуючих традицій. Підкреслено, що основою інноваційних розробок в освіті є потреба гуманізації освіти і орієнтації на збереження ідентичності людини. Наведено складові творчої мислєдіяльної форми інновацій. Аргументовано, що педагогічні інновації забезпечують більш якісну й ефективну адаптацію та реалізацію здібностей людини в усіх сферах життєдіяльності: суспільній, професійній, культурній, побутовій, формують умови для самоосвіти, самовиховання, саморозвитку особи майбутнього спеціаліста.

3. Несен, М. Г. Інновації у профтехосвіті – шлях до задоволення потреб ринку праці у кваліфікованих робітниках / М. Г. Несен // Проф.-техн. освіта. – 2013. – № 1. – С. 32-35. – укр.

Подано повну інформацію про Вище професійне училище № 7 м. Кременчук Полтавської області, яке створено в 1979 р. згідно з наказом Державного Комітету УРСР з професійно-технічної освіти № 138 від 4 травня 1979 р. та наказом Полтавського обласного управління з професійно-технічної освіти № 68 від 14 травня 1979 р. як середнє міське професійно-технічне училище № 7 з метою підготовки робітників для Кременчуцького автомобільного заводу. Зазначено, що перша в державі незалежна кваліфікаційна атестація за професією "зварник" відбулася 16 – 17 лютого 2012 р. на навчально-виробничій базі Вищого професійного училища № 7 м. Кременчук.

4. Кремень, В. Г. Інноваційні аспекти освітньої діяльності / В. Г. Кремень // Теорія і практика упр. соц. системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2013. – № 1. – С. 7–13. – Бібліогр.: 10 назв. – укр. – рус. – Текст статті доступний в Інтернеті:

<http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi->

[bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21S
TN=1&S21REF=10&S21FMT=juu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S
21P02=0&S21P03=PREF=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Tipuss.](http://bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21S
TN=1&S21REF=10&S21FMT=juu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S
21P02=0&S21P03=PREF=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Tipuss.)

Простежено тенденції формування цінностей освіти як відповідь на виклики сучасного цивілізаційного поступу. Співвіднесено стратегію виходу на передні рубежі постіндустріального розвитку країни з цілями й цінностями національної системи освіти. Зазначено про необхідність інтеграції науки й освіти в навчальному процесі. Наголошено на активності особистості у здобутті знань, розвитку та самоствердженні. Підкреслено потребу формування сучасного світогляду, орієнтованого на сприйняття й активне творення майбутнього. Акцентовано увагу на філософії освіти, яка має спрямовувати освітній процес на майбутнє, вивести його з минулого в сучасність, а також орієнтуватися на розв'язанні проблем.

5. Дебич, М. Еволюція вищої освіти на зламі століть та перспективи її розвитку / Марія Дебич // Вища освіта України. – 2013. - № 4. – С. 107–113. – Бібліогр.: 9 назв. – укр.

Проаналізовано трансформаційні процеси в системах вищої освіти та структурні деформації, що вплинули на її багаторівневність. Досліджено структурні інновації для оптимізації виконання завдань вищої освіти. Констатовано суперечливий характер використання комп'ютерів у середній і вищій школах. Для європейської моделі вищої освіти закономірним явищем став динамічний розвиток точних наук і їх викладання у ВНЗ та дослідних інститутах. Обґрунтовано тезу актуальності застосування європейського досвіду для системи вищої освіти в Україні.

6. Овчарук, О. В. Проблеми поширення освітніх інновацій та інноваційних освітніх проектів в Україні / О. В. Овчарук // Постметодика. – 2013. – № 2. – С. 2–5. – Бібліогр.: 11 назв. – укр.

Охарактеризовано освітні інновації, що увійшли до каталогу інновацій та інноваційних освітніх проектів. Виокремлено критерії добору та узагальнення таких проектів, їх роль у процесі модернізації освіти в Україні. Висвітлено переваги та недоліки того, що питання впровадження інновацій є справою конкретної школи та залежить від рішення її керівника. Зазначено проблематику, що супроводжує інноваційні освітні проекти. Наголошено, що становлення постійно поновлюваного та доступного широкому колу користувачів електронного інформаційного ресурсу є одним зі шляхів подолання проблеми браку інформації щодо освітніх інновацій.

7. Грищенко, І. М. Професійна освіта в системі економічних досліджень : монографія / І. М. Грищенко. – Київ : Грамота, 2014. – 383 с. – укр.

Досліджено й узагальнено результати теоретико-методологічних розробок проблем професійної освіти за умов інноваційного розвитку. Висвітлено економічні підходи до професійної освіти як виду економічної діяльності, розглянуто її природу й освітні продукти. Розкрито особливості модернізації економічних відносин у системі вищої освіти за сучасних умов. Проаналізовано практичний досвід адаптації та включення ВНЗ у сферу ринкових відносин.

8. Бабій, С. Основні напрями модернізації освіти: тенденції та перспективи / Сергій Бабій // Вища освіта України. – 2014. – № 1. – С. 28-33. – Бібліогр.: 8 назв. – укр.

Проаналізовано напрями модернізації освіти, серед яких: підвищення конкурентності у європейському просторі; пріоритетність освіти та науки в структурі державного бюджету; відкритість освітньої моделі; перехід до особистісноорієнтованого навчання; налагодження системи соціальних ліфтів; упровадження ефективного управління освітою. Визначено функції мультикультурної освіти: створення нового освітнього середовища; зниження міжетнічної напруженості; виховання толерантності у взаємовідносинах представників різних культур. Показано шляхи реформування освіти в Україні, а саме: створення атмосфери загальнодержавного сприяння розвитку освіти, подолання девальвації загальнолюдських цінностей, розвиток освіти на основі національних джерел, розроблення прогресивних концепцій, підготовка нової генерації педагогічних кадрів, формування нової концепції управління сферою освіти, створення нової правової та нормативної бази.

9. Корсак, К. Футурологічні вимоги до освіти і науки у новому столітті / Костянтин Корсак, Юрій Корсак // Вища освіта України. – 2014. – № 1. – С. 40–46. – Бібліогр.: 10 назв. – укр.

Розглянуто прогнози на сталий розвиток людства, в основі якого – індустріальні технології. В межах ноофутурології обґрунтовано можливість освітньо-наукового комплексу виконувати роль рятівника людства в дуальному значенні: заміна всіх індустріальних виробництв екологічно нешкідливими ноотехнологіями та оптимізацією глобальної мудрості людства до рівня, необхідного для зміни суспільних орієнтирів. З'ясовано, що компілятивне визначення сутності закону «помудрішання людей» в його сучасній інтерпретації підкреслює, що для значних ментальних і ціннісних зрушень необхідний вплив болісних катастроф з численними людськими жертвами.

10. Похресник, А. Синергетично-форсайтні підходи до змін національної вищої освіти / Анатолій Похресник // Вища освіта України. – 2014. – № 1. – С. 54-59. – Бібліогр.: 8 назв. – укр.

У межах синергетично-форсайтного підходу в системі національної вищої школи проаналізовано лінгвістичні особливості застосування базових понять інноваційної діяльності «інновація», «модернізація», «інноваційна діяльність» з позицій загальноінформаційного та функціонального підходів. Розглянуто глобалізаційні процеси, що відбуваються в сучасних системах освіти. Узагальнено можливі тенденції у розвитку національної вищої освіти, особливо у сфері технічних наук і надвисоких технологій. Сформульовано тезу про необхідність застосування методу планування, який уможливорює погляд «за горизонт» в технологічній сфері. Наведено головні вади Болонського процесу в Україні, сутність яких скеровано на відродження технократизму та недооцінка цивілізаційно-духовних викликів.

11. Мурована, Н. Розвиток інноваційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу в умовах післядипломної освіти:

наукові засади / Нонна Мурована // Вища освіта України. – 2014. – № 1. – С. 98–105. – Бібліогр.: 14 назв. – укр.

Проаналізовано проблему розвитку інноваційної культури керівника ЗНЗ в умовах післядипломної освіти с позицій аксіологічного, акмеологічного та синергетичного підходів. Уточнено термін «інноваційна культура керівника ЗНЗ» як складову загальної культури та готовності до реалізації інноваційного розвитку. Обґрунтовано наукові засади розвитку інноваційної культури керівника ЗНЗ в умовах післядипломної освіти, зокрема названо самостійну роботу як розуміння власної ролі в сучасному соціокультурному просторі; усвідомлення керівниками загальноосвітніх навчальних закладів цінностей, в основі яких – готовність до інноваційної управлінської діяльності, розвиток особистісної та мотиваційної складової управлінської діяльності, прогнозування стратегічних цілей управлінського процесу. Окреслено перспективи подальших досліджень.

12. Кремень, В. Г. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін : доп. В. Г. Кременя на Заг. зборах НАПН України 30 жовт. 2014 р. / Василь Кремень // Проф.-техн. освіта. – 2014. – № 4. – С. 5–8.

Визначено основні цивілізаційні виклики, які зобов'язують переосмислити та переоцінити завдання сучасної освіти. Розглянуто виміри якості освіти в нових умовах, що забезпечує розвиток особистості, здатної на відповіді, адекватні викликам часу. Окреслено основні кроки до якості, жодний з яких не може бути непоміченим або недооціненим, а саме: перший – це відповідна архітектура освіти, структурна організація за рівнями, орієнтаціями, галузями, що дає змогу повно реалізувати її функціональне, сутнісне призначення; другий – приведення у відповідність рівня освіти її призначенню, головній меті й сутності; третій – забезпечення відповідності освітньої діяльності та змісту освіти прийнятим стандартам. Зазначено, що в цьому контексті установи та відділення академії мають істотно посилити функцію порівняльних і перспективних досліджень, вироблення науково обґрунтованої освітньої політики стосовно ланок освіти, якими опікуються. Констатовано, що досягнення конкурентоспроможності якості національної освіти в контексті цивілізаційних змін нині є пріоритетом модернізації освіти України.

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ
МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ СУСПІЛЬНИХ ЗМІН**
(рекомендаційний бібліографічний список)

Упорядник

Углова О. В., молодший науковий співробітник
відділу наукової інформаційно-бібліографічної
діяльності

*Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка
проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що
любить і ненавидить людина, яка формується*
В. О. Сухомлинський

Виховання як важливе явище суспільного життя здавна стало провідною функцією людського суспільства. Система виховання постійно відтворює і поглиблює емоційно-естетичний, художньо-творчий, модальний та інтелектуальний компоненти свідомості народу, створює умови для розвитку й розквіту природних задатків і талантів кожного громадянина, формування духовного потенціалу – найвищої цінності нації та держави. Як відомо, кожен народ має власну систему виховання, що історично сформувалася, яка дає можливість молодому поколінню духовно наслідувати національні традиції, зберігати їх, примножувати кращі національно-духовні, культурно-історичні надбання нації.

Нині перед нашою державою стоїть завдання щодо формування в молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. У Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді в Україні, яку прийнято в червні 2015 р., визначено : «В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідею розвитку української державності як консолідуючого чинника розвитку українського суспільства та української політичної нації» [16].

Ураховуючи актуальність проблеми, фахівцями Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського підготовлено рекомендаційний бібліографічний список «Національно-патріотичне виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів в умовах модернізаційних суспільних змін».

Список складається з чотирьох розділів:

I. Нормативно-правова база з питань національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

II. Проблема виховання патріота в педагогічній спадщині видатних педагогів України.

III. Теоретико-методологічні аспекти національно-патріотичного виховання.

IV. Практичний досвід національно-патріотичного виховання.

До списку включено бібліографічні описи офіційних документів, книжок, статей з наукових збірників та періодичних видань, методичних матеріалів. Законодавчі й нормативні акти розміщено за зворотною хронологією. Матеріали в розділах розташовано за українською абеткою. Усі розділи містять відомості про Інтернет-ресурси.

Хронологічні рамки матеріалу: 1917–2015 рр.

Копії друкованих матеріалів, що представлені у роботі, користувачі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського мають можливість замовити через електронну доставку документів. Додаткова інформація про надання послуги розміщена на порталі бібліотеки:

http://www.dnpb.gov.ua/services/online_ships/?PHPSESSID=386e5711a9caa7048155859c571df23d.

Список призначений науковцям, аспірантам, викладачам, учителям, класним керівникам, вихователям, бібліотекарям, усім, хто цікавиться питаннями національно-патріотичного виховання дітей та молоді в Україні.

I. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА З ПИТАНЬ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Законодавчо-нормативні акти Верховної Ради України

1. **Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді** : постанова Верховної Ради України від 12 трав. 2015 р. № 373-VIII // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 41. – Ст. 1249. – Текст постанови доступний також в Інтернеті: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/373-19> (дата звернення: 21.08.15).

2. **Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років** : Закон України від 9 квіт. 2015 р. № 315-VIII // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 40. – Ст. 1179. – Текст Закону доступний також в Інтернеті: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/315-19> (дата звернення: 25.08.15).

3. **Про увіковічення пам'яті Героїв України, які віддали своє життя за свободу і незалежність України** : постанова Верховної Ради України від 13 січ. 2015 р. № 97-VIII // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 6. – Ст. 115. – Текст постанови доступний також в Інтернеті: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/97-19> (дата звернення: 25.08.15).

Укази Президента України

4. **Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді** : указ Президента України від 12 черв. 2015 р. № 334 // Офіц. вісн. Президента України. – 2015. – № 14. – Ст. 971. – Текст указу доступний також в Інтернеті: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/334/2015> (дата звернення: 21.08.15).

5. **Про заходи** з відзначення у 2015 році 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-ї річниці завершення Другої світової війни : указ Президента України від 24 берез. 2015 р. № 169 // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 24. – Ст. 657. – Текст указу доступний також в Інтернеті: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/169/2015> (дата звернення: 21.08.15).

6. **Про День Національної гвардії України** : указ Президента України від 18 берез. 2015 р. № 148 // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 23. – Ст. 632. – Текст указу доступний також в Інтернеті: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/148/2015> (дата звернення: 21.08.15).

7. **Про вшанування** подвигу учасників Революції гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні : указ Президента України від 11 лют. 2015 р. № 69 // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 13. – Ст. 340. – Текст указу доступний також в Інтернеті: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/69/2015> (дата звернення: 21.08.15).

8. **Про відзначення** 150-річчя від дня народження Михайла Грушевського [Електронний ресурс] : указ Президента України від 9 лют. 2015 р. № 63 // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/63/2015> (дата звернення: 21.08.15). – Назва з екрана.

9. **Про відзначення** 200-річчя від дня народження Михайла Вербицького та 150-ї річниці першого публічного виконання національного гімну [Електронний ресурс] : указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 6 // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/6/2015> (дата звернення: 21.08.15). – Назва з екрана.

10. **Про відзначення** у 2015 році Дня Соборності України : указ Президента України від 22 груд. 2014 р. № 948 // Шк. б-ка плюс. – 2015. – Січ. (№ 1/2). – С. 18. – Текст указу доступний також в Інтернеті: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/948/2014> (дата звернення: 21.08.15).

11. **Про День Гідності та Свободи** : указ Президента України від 13 листоп. 2014 р. № 872 // Інформ. зб. для директора шк. та завідуючого дит. садочком. – 2015. – № 3/4. – С. 76. – Текст указу доступний також в Інтернеті: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/872/2014> (дата звернення: 21.08.15).

12. **Про День Соборності України** : указ Президента України від 13 листоп. 2014 р. № 871 // Інформ. зб. для директора шк. та завідуючого дит. садочком. – 2015. – № 3/4. – С. 75. – Текст указу доступний також в Інтернеті: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/871/2014> (дата звернення: 21.08.15).

13. **Про День захисника України** : указ Президента України від 14 жовт. 2014 р. № 806 // Інформ. зб. для директора шк. та завідуючого дит. садочком. – 2015. – № 3/4. – С. 75. – Текст указу доступний також в Інтернеті: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/806/2014> (дата звернення: 21.08.15).

14. **Про рішення** Ради національної безпеки і оборони України від 28 серп. 2014 р. «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності» : указ Президента України від 24 верес. 2014 р. № 744 // Інформ. зб. для директора шк. та завідуючого дит. садочком. – 2015. – № 3/4. –

С. 68–74. – [Додаток]: Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності: рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 28 серп. 2014 р. – С. 68–74. – Текст указу доступний також в Інтернеті: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/744/2014> (дата звернення: 21.08.15).

Нормативно-правові документи Кабінету Міністрів України

15. **Щодо питань** національно-патріотичного виховання учнівської молоді [Електронний ресурс]: протокол наради Кабінету Міністрів України від 18 верес. 2014 р. // Департамент освіти і науки Київської обласної державної адміністрації: [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: <http://kyiv-oblosvita.gov.ua/poradi/102-patriotichne-vikhovannya-yunogo-pokolinnya> (дата звернення: 25.08.15). – Назва з екрана.

Накази Міністерства освіти і науки України

16. **Про затвердження** Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та Методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах: наказ М-ва освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641 // Інформ. зб. та комент. М-ва освіти і науки України. – 2015. – № 7. – С. 70–95; № 8. – С. 87–95. – Додатки: Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. – № 7. – С. 70–95; Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. – № 8. – С. 87–95; Текст наказу доступний також в Інтернеті: <http://old.mon.gov.ua/ru/about-ministry/normative/4068-> (дата звернення: 1.09.15).

17. **Про затвердження** Плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді: наказ М-ва освіти і науки України від 27.10.2014 № 1232 // Інформ. зб. для директора шк. та завідуючого дит. садочком. – 2015. – № 3/4. – С. 82–85. – Додаток: План заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. – С. 83–85. – Текст наказу доступний також в Інтернеті: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/43521/http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/43521/ (дата звернення: 21.08.15).

18. **Про Основні орієнтири виховання** учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України [Електронний ресурс]: наказ М-ва освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 № 1243 // Освіта.ua. – Текст. дані. – Київ, 2011. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/24565/ (дата звернення 18.08.15). – Назва з екрана.

Листи Міністерства освіти і науки України

19. **Про тематику** Першого уроку в 2015/2016 навчальному році [Електронний ресурс]: лист М-ва освіти і науки України від 24.07.2015 № 1/9-354 // Міністерство освіти і науки України: офіц. веб-сайт. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4276-> (дата звернення: 25.08.15). – Назва з екрана.

20. **Щодо протидії пропаганді сепаратизму та антиукраїнській ідеології в системі освіти** [Електронний ресурс] : лист М-ва освіти і науки України від 24.06.2015 № 1/9-302 // Міністерство освіти і науки України : офіц. веб-сайт. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4101-> (дата звернення: 25.08.15). – Назва з екрана.

21. **Про перегляд підходів з організації діяльності музеїв історичного профілю** : лист М-ва освіти і науки України від 22.05.2015 р. № 1/9-255 // Інформ. зб. та комент. М-ва освіти і науки України. – 2015. – № 7. – С. 3–7. – Додаток : Методичні рекомендації щодо засад діяльності музеїв історичного профілю дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладів. – Текст листа доступний також в Інтернеті: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4015-> (дата звернення: 25.08.15).

22. **Щодо відвідування музеїв та навчально-тематичних екскурсій** [з метою підвищення рівня патріотичного виховання учнівської та студентської молоді] [Електронний ресурс] : лист М-ва освіти і науки України від 08.05.2015 № 1/9-235 // Департамент освіти і науки Київської обласної державної адміністрації : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: <http://kyiv-oblosvita.gov.ua/poradi/102-patriotichne-vikhovannya-yunogo-pokolinnya> (дата звернення: 25.08.15). – Назва з екрана.

23. **Про відзначення Дня пам'яті та примирення і Дня Перемоги над нацизмом у Європі** : лист М-ва освіти і науки України від 23.04.2015 № 1/9-211 // Інформ. зб. для директора шк. та завідуючого дит. садочком. – 2015. – № 8. – С. 6–8. – Текст листа доступний також в Інтернеті: <http://osvita.ua/legislation/other/46818/> (дата звернення: 24.07.15).

24. **Щодо заходів з відзначення у 2015 році 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-ї річниці завершення Другої світової війни** : лист М-ва освіти і науки України від 09.04.2015 № 1/9-188 // Інформ. зб. для директора шк. та завідуючого дит. садочком. – 2015. – № 7. – С. 36–50. – [Додаток] : Методичні матеріали до відзначення у загальноосвітніх навчальних закладах Дня пам'яті та примирення та 70-ї річниці Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні / Укр. ін-т нац. пам'яті. – С. 37–50. – Текст листа доступний також в Інтернеті: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/3744-> (дата звернення: 25.08.15).

25. **Про організацію Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»)** в навчальних закладах : лист М-ва освіти і науки України від 07.02.2015 № 1/9-78 // Інформ. зб. для директора шк. та завідуючого дит. садочком. – 2015. – № 5/6. – С. 73–91. – Додаток : Рекомендації з організації Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») у загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах України. – С. 74–91. – Текст листа доступний також в Інтернеті: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/59/196/patvich17/> (дата звернення: 21.08.15).

26. **Про методичні рекомендації з патріотичного виховання** : лист М-ва освіти і науки України від 27.11.2014 № 1/9-614 // Інформ. зб. для директора шк. та завідуючого дит. садочком. – 2015. – № 3/4. – С. 86–94. – Додаток : Методичні

рекомендації з організації патріотичного виховання дітей та учнівської молоді у 2014/2015 навчальному році. – С. 86–94. – Текст листа доступний також в Інтернеті: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/44204/ (дата звернення: 21.08.15).

27. **Про відзначення 70-ї річниці вигнання нацистських окупантів з України** [Електронний ресурс] : лист М-ва освіти і науки України від 17.10.2014 р. № 1/9-543 // Освіта.ua. – Текст. дані. – Київ, 2014. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/43429/ (дата звернення: 21.08.15). – Назва з екрана. – Додаток : Методичні матеріали щодо вшанування 70-ї річниці вигнання нацистських окупантів з України.

28. **Про організацію фотовиставок, [присвячених подвигу українського народу під час антитерористичної операції на Сході України]** [Електронний ресурс] : лист М-ва освіти і науки України від 28.08.2014 № 1/9-429 // Освіта.ua. – Текст. дані. – Київ, 2014. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/42626/ (дата звернення: 25.08.15). – Назва з екрана.

29. **Про проведення Уроків мужності** : лист М-ва освіти і науки України від 13.08.2014 № 1/9-412 // Інформ. зб. для директора шк. та завідуючого дит. садочком. – 2015. – № 3/4. – С. 81. – Текст листа доступний також в Інтернеті: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/42453/ (дата звернення: 21.08.15).

30. **Про особливу відповідальність педагогічних та науково-педагогічних працівників** : лист М-ва освіти і науки України від 29.07.2014 № 1/9-382 // Практика упр. закл. освіти. – 2014. – № 8. – С. 79. – Текст листа доступний також в Інтернеті: <http://osvita.ua/legislation/other/42289/> (дата звернення: 25.08.15).

31. **Щодо виховання сучасного громадянина в полікультурному середовищі засобами позакласної роботи** [Електронний ресурс] : лист М-ва освіти і науки, молоді та спорту України від 27.07.12 № 1/9-530 // Освіта.ua. – Текст. дані. – Київ, 2012. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/30473/ (дата звернення 18.08.15). – Назва з екрана.

32. **Про методичні рекомендації з питань організації виховної роботи у навчальних закладах у 2014/2015 навчальному році** : лист М-ва освіти і науки України від 25.07.2014 № 1/9-376 // Інформ. зб. для директора шк. та завідуючого дит. садочком. – 2015. – № 3/4. – С. 77–80. – Додаток : Методичні рекомендації з питань організації виховної роботи у навчальних закладах у 2014/2015 навчальному році. – С. 77–80. – Текст листа доступний також в Інтернеті: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/42285/ (дата звернення: 21.08.15).

II. ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ ПАТРІОТА В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ВИДАТНИХ ПЕДАГОГІВ УКРАЇНИ

33. **Антонович, В. Б.** Моя сповідь : вибр. іст. та публіцист. твори / В. Б. Антонович ; упоряд.: О. Тодійчук, В. Ульяновський. – Київ : Либідь, 1995. – 816 с.

До збірки увійшли автобіографічний твір видатного українського історика, його праці з історії козацтва, життєписи історичних діячів, нариси історії церкви в Україні, дослідження з української етнографії. Значне місце посідають

твори, присвячені Києву та Київській землі, історії Великого князівства Литовського.

34. **Березівська, Л. Д.** Формування патріотизму як цінності у школярів у творчій спадщині В. О. Сухомлинського і О. А. Захаренка / Л. Д. Березівська // Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2009. – Вип. 53. – С. 161–168. – Бібліогр.: 18 назв.

У статті висвітлено ідеї В. О. Сухомлинського і О. А. Захаренка щодо проблеми формування патріотизму як цінності у школярів.

35. **Беленька, Г.** Софія Русова про національне виховання як засадничий принцип розбудови освіти / Беленька Г. // Вісн. Черкас. ун-ту. Серія: Педагогічні науки. – 2015. – № 6. – С. 79–83. – Бібліогр.: 6 назв.

У статті висвітлюються погляди С. Ф. Русової на національне виховання як засадничий принцип розбудови системи освіти

36. **Богданець-Білооскаленко, Н.** Проблема нової української школи у працях Я. Чепіги / Наталія Богданець-Білооскаленко // Історико-педагогічний альманах / НАПН України [та ін.]. – Умань, 2013. – Вип. 2. – С. 27–31. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://library.udpu.org.ua/library_files/istoruk_ped_almanax/2013_2/5.pdf (дата звернення 01.09.15).

У розвідці на основі праць ученого висвітлено різні фактори національного виховання в новоствореній незаангажованій українській школі через бачення Я. Чепіги.

37. **Богущ, А.** Патріотичне виховання починається з доброти : педагогіка Добра у спадщині Василя Сухомлинського / Алла Богущ // Дошк. виховання. – 2014. – № 11. – С. 4–7. – Бібліогр.: 4 назви.

Виховання патріотизму нині перебуває в центрі уваги суспільства, адже сучасні події певною мірою є наслідком неувagi до громадянського виховання в нашої державі. Звернуто увагу на взаємозв'язок виховання доброти із ставленням громадян до долі своєї рідної землі. Автор розглядає питання виховання доброти як складової патріотичного виховання в світлі досвіду В. О. Сухомлинського.

38. **Ващенко, Г.** Виховання волі і характеру / Григорій Ващенко. – Київ : Школяр, 1999. – 385 с.

Представлено глибокий філософсько-психологічний аналіз вольових процесів людини і комплексу психологічних рис, що називають характером. Розглянуто досягнення поставленої мети на практиці, виховання волі й характеру української молоді, реалізацію відомої педагогічної формули вченого «Служіння Богові й Україні», запропоновано заходи щодо виховання чеснот і принциповості, патріотизму, мужності та героїзму, життєрадісності та бадьорості, чистоти й стриманості, пошани до батьків і старших, дисциплінованості й організованості.

39. **Ващенко, Г.** Виховний ідеал : підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків. Т. 1 / Григорій Ващенко ; Всеукр. пед. т-во ім. Григорія Ващенка. – 4-те вид. – Львів : Камула, 2006. – 273, [3] с.

Пропонована книжка є першою із серії праць видатного українського вченого, педагога і психолога, професора Григорія Ващенка. На її сторінках автор вибудовує виховний ідеал, який відповідає психічним і природним властивостям українців.

40. **Гарнійчук, В.** Патріотичне виховання в українській педагогічній науці: наукові підходи та концепції / Валентина Гарнійчук // Історія в шк. – 2014. – № 3. – С. 28–30.

У статті розглянуто погляди видатних українських педагогів і науковців на проблему виховання патріотизму.

41. **Герасимчук, А. Ю.** Родина Косачів як осередок національної родинно-побутової культури / А. Ю. Герасимчук // Вісн. Черкас. ун-ту. Серія: Педагогічні науки. – 2011. – Вип. 196, ч. 1. – С. 15–18. – Бібліогр.: 5 назв. Текст статті доступний також в Інтернеті: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=juu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=PREF=&S21COLORTERMS=0&S21STR=VchuP (дата звернення 15.10.15)

Через посилання на архівні матеріали, спогади друзів висвітлено елементи традиційної національної родинно-побутової культури славетної сім'ї Косачів.

42. **Головчук, С. Ю.** Ідея народності виховання у педагогічній спадщині К. Ушинського та Г. Ващенка / Головчук С. Ю. // Вісн. Чернігів. держ. пед. ун-ту. Серія: Педагогічні науки / Чернігів. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2008. – Вип. 56. – С. 77–79. – Бібліогр.: 8 назв.

Стаття присвячена проблемі народності виховання в педагогічній спадщині К. Ушинського та Г. Ващенка.

43. **Головчук, С. Ю.** Ідея патріотичного виховання в педагогічній спадщині Бориса Грінченка / С. Ю. Головчук // Вісн. Черкас. ун-ту. Серія: Педагогічні науки. – 2014. – № 24. – С. 18–21. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=juu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=PREF=&S21COLORTERMS=0&S21STR=VchuP (дата звернення 15.10.15).

У статті досліджено ідею патріотичного виховання в педагогічній спадщині Бориса Грінченка, проаналізовано його педагогічні ідеї щодо значущості рідної мови, фольклору, необхідності здійснення продуманої системи суспільно-педагогічних виховних впливів на дитину з метою формування патріота, та вивчення історичних, географічних, природознавчих, суспільствознавчих відомостей про рідну землю.

44. **Головчук, С. Ю.** Формування і розвиток поглядів Г. Ващенка на проблему виховання патріотизму / С. Ю. Головчук // Вісн. Черкас. ун-ту. Серія: Педагогічні науки. – 2011. – Вип. 199, ч. 2. – С. 89–93. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN

[=1&S21REF=10&S21FMT=juu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=PREF=&S21COLORTERMS=0&S21STR=VchuP](#) (дата звернення 15.10.15)

Статтю присвячено формуванню й розвитку поглядів Г. Ващенка на проблему виховання патріотизму.

45. **Грінченко, Б. Г.** Якої нам треба школи / Б. Г. Грінченко. – [4-те вид.]. – Київ : Вид. т-во «Криниця», 1917. – 32 с.

У статті видатного українського письменника і педагога Бориса Дмитровича Грінченка викладено його думки щодо проблем тогочасної освіти.

46. **Довженко, О.** Твори : у 5 т. Т. 4. Статті. Виступи. Лекції / Олександр Довженко. – Київ : Дніпро, 1984. – 352 с.

До тому увійшли публіцистичні твори О. П. Довженка з суспільно-політичних питань.

47. **Захаренко, О. А.** Слово до нащадків / Олександр Антонович Захаренко ; Черкас. обл. ін-т післядиплом. освіти пед. працівників. – Київ : Богданова А. М., 2006. – 213, [2] с. : кольор. іл., вкл. арк. (16 с.).

У книжці представлено творчий доробок заслуженого вчителя України, академіка НАПН України, директора Сахнівської школи щодо виховання дитини в школі й сім'ї, формування загальнолюдських цінностей.

48. **Зубалій, М. Д.** Форми військово-патріотичного виховання учнів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / М. Д. Зубалій // Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2009. – Вип. 53. – С. 217–221 : іл. – Бібліогр.: 7 назв.

У статті проаналізовано класифікацію форм військово-патріотичного виховання учнів у творчості В. О. Сухомлинського, зокрема, військові ігри.

49. **Іноземцев, В.** Громадянське виховання молоді у педагогічній спадщині М. І. Пирогова та його актуальність на сучасному етапі / Віктор Іноземцев // Новий колегіум. – 2013. – № 4. – С. 62–66. – Бібліогр.: 5 назв.

У статті розкрито зміст питань громадянського виховання в педагогічній спадщині М. І. Пирогова та його вплив на формування світогляду учнівської та студентської молоді.

50. **Іноземцев, В. А.** Морально-патріотичне виховання особистості у творчості І. П. Котляревського / В. А. Іноземцев // [Імідж сучас. педагога](#). – 2015. – № 1. – С. 14–15.

У статті розкриваються погляди І. П. Котляревського на ідею морального й патріотичного виховання особистості, аналізується взаємозв'язок цих аспектів виховання.

51. **Кириченко, О. В.** Педагогічна спадщина А. С. Макаренка в умовах реалізації завдань сучасного національного виховання учнівської молоді / Кириченко О. В. // Педагогіка, психологія та медико-біол. проблеми фіз. виховання і спорту. – 2008. – № 5. – С. 53–57. – Текст статті доступний також в Інтернеті: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-05/08kavelu.pdf> (дата звернення 01.09.15).

У статті розглянуто основні положення педагогічної спадщини А. С. Макаренка з позицій їх практичного впровадження в навчально-виховний процес національної школи.

52. **Кіндрат, В. К.** Проблема патріотичного виховання підлітків у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Вадим Кирилович Кіндрат ; Ін-т педагогіки АПН України. – Київ, 1998. – 218 с.

У дослідженні розглядається поняття «патріотизм» в історії філософсько-педагогічної думки та його розвиток у педагогічній спадщині видатного педагога.

53. **Кіян, М.** Національний дискурс педагогічної діяльності Володимира Антоновича / М. Кіян // Рідна шк. – 2007. – № 7/8. – С. 67–69. – Бібліогр.: 14 назв.

У статті досліджено педагогічну діяльність В. Антоновича та показано, якою мірою розроблена ним концепція національного виховання відповідала завданням розбудови системи освіти в Україні.

54. **Кожуховська, А. І.** Від національного до загальнолюдського: національна гідність у педагогічних поглядах О. П. Довженка / А. І. Кожуховська // Педагогіка і психологія. Вісн. АПН України. – 2009. – № 2. – С. 130–140. – Бібліогр.: 13 назв.

У статті розкрито проблеми національного характеру, погляди українських педагогів, етнопсихологів на особливості його формування. На прикладі вивчення творчості О. П. Довженка висвітлено шляхи виховання національної гідності, українського національного характеру.

55. **Кузьма-Качур, М. І.** Місце краєзнавства в спадщині вітчизняних педагогів / М. І. Кузьма-Качур // Вісн. Черкас. ун-ту. Серія: Педагогічні науки. – 2013. – № 21. – С. 68–72. – Бібліогр.: 10 назв.

У статті висвітлено думки педагогів-класиків щодо ролі краєзнавства в національному, моральному, екологічному вихованні підростаючого покоління та формуванні особистості майбутнього члена суспільства.

56. **Котляревський, І. П.** Енеїда : поема / Іван Петрович Котляревський. – Київ : Книга, 2008. – 382, [1] с. : кольор. іл.

У поемі зображено широку картину життя всіх верств українського суспільства кінця XVIII – початку XIX ст., представлено велику й цінну етнографічну, етнологічну і фольклорну інформацію.

57. **Кульчицький, В.** Соціально-педагогічні основи патріотичного виховання у педагогічній спадщині В. Сухомлинського / Віталій Кульчицький // Молодь і ринок. – 2014. – № 3. – С. 70–75. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mir_2014_3_16.pdf (дата звернення 15.10.15)

У статті досліджено тенезу патріотизму в історії педагогічної думки на основі понятійно-генетичної структури категорії «патріотизм», яка належить до найбільш абстрактних теоретичних об'єктів, що виробило людство протягом свого історичного розвитку.

58. **Лавріненко, Л.** Костянтин Ушинський про принцип народності у вихованні: історичний аспект : (до 190-річчя з дня народж. К. Ушинського) / Лідія

Лавріненко // Вісн. Кн. палати. – 2014. – № 3. – С. 32–34. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vkp_2014_3_11.pdf (дата звернення 15.10.15)

У статті в історичній ретроспективі розглядається питання педагогічної спадщини К. Ушинського. Висвітлюються його погляди на національну педагогіку, національне навчання й виховання школярів. Акцентується увага на сутності принципу народності як найважливішого в організації освіти й виховання підростаючого покоління.

59. **Макаренко, А. С.** Методика організації виховного процесу / Антон Семенович Макаренко // Твори : у 7 т. / Антон Семенович Макаренко. – Київ, 1954. – Т. 5 : Загальні питання теорії педагогіки в радянській школі. – С. 9–109.

У посібнику подано методику побудови виховного процесу в колективі, наголошено на питаннях виховання моральних цінностей.

60. **Назаренко, Г. А.** Проблема виховання в учнів етнічних і національних цінностей поваги до інших народів у працях В. О. Сухомлинського і О. А. Захаренка / Г. А. Назаренко // Пед. вісн. – Черкаси, 2010. – № 3 (Спецвип.: В. Сухомлинський і О. Захаренко: вивчати минуле, творити сьогодення, передбачати майбутнє). – С. 10–12. – Бібліогр.: 7 назв.

Досліджено творчу спадщину В. О. Сухомлинського та О. А. Захаренка, присвячену вихованню етнічних, національних і загальнолюдських якостей в учнів Павлиської та Сахнівської шкіл, яка містить ідеї, що можуть стати концептуальними засадами і принципами сучасного процесу виховання дітей в поліетнічному соціумі.

61. **Національне виховання в ДНЗ** за педагогічними ідеями С. Русової / [упоряд. Семізірова В. В.]. – Київ : Ред. газ. з дошк. та початкової освіти, 2014. – 125 с.

У посібнику вміщено практичні матеріали педагогів дошкільних закладів, в основу яких покладено ідеї виховання та навчання видатного українського педагога С. Ф. Русової. Акцентується увага на ознайомленні дітей з традиціями українського народу, мальовничою природою та навколишнім світом, що сприятиме вихованню гармонійно розвиненого дошкільника з високим рівнем культури.

62. **Неживий, О.** Актуальний для сучасної школи : нац.-патріот. виховання у пед. спадщині Бориса Грінченка / Олексій Неживий // Слово Просвіти. – 2013. – 19–25 груд. (чис. 50). – С. 12–13.

У дослідженні зосереджено увагу на українознавчій основі шкільних підручників і науково-популярних педагогічних студій, які належать Борису Грінченку. Наголошено на краєзнавчому аспекті педагогічної діяльності родини Грінченків.

63. **Огієнко, І.** Українська культура : коротка історія культур. життя укр. народу : курс, читаний в Укр. нар. ун-ті : з малюнками і портретами укр. культур. діячів / Іван Огієнко. – Київ : Вид-во Книгарні Є. Череповського, 1918. – 272 с.

У курсі лекцій розкривається історія української культури, стверджується її право на власний шлях розвитку.

64. **Оришко, С. П.** Патріотичне виховання молоді: історико-педагогічний контекст / С. П. Оришко // [36. наук. пр. Хмельниц. ін-ту соц. технологій Ун-ту «Україна»](#) / [Хмельниц. ін-т соц. технологій Ун-ту «Україна»](#). – Хмельницький, 2011. – № 3. – С. 146–149. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpkhist_2011_3_32.pdf (дата звернення 20.08.15).

У статті проведено порівняльний аналіз напрацювань українських педагогів для визначення провідних ідей патріотичного виховання у вітчизняній педагогічній теорії та виховній практиці з метою їх впровадження в сучасній системі виховання молоді людини.

65. **Петренко, Л.** Традиції національного виховання у літературній творчості І. Котляревського / Л. Петренко // Імідж сучас. педагога. – 2011. – № 1. – С. 55–56. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/isp/2011_1/6_Dgerela.pdf (дата звернення 01.09.15)

У статті розглянуто й проаналізовано основні традиції національного виховання в літературній творчості І. Котляревського.

66. **Пирогов, Н. И.** Избранные педагогические сочинения / Николай Иванович Пирогов; Акад. пед. наук СССР. – Москва: Педагогика, 1985. – 493, [3] с.

Представлено педагогічні твори вченого-хірурга М. І. Пирогова, присвячені теоретичним і практичним питанням виховання й навчання в школі, ролі особистості вчителя.

67. **Пузенко, І. Ю.** Виховання патріотизму на уроках математики у контексті досвіду Олександра Антоновича Захаренка / І. Ю. Пузенко // Вісн. Черкас. ун-ту. Серія: Педагогічні науки. – 2010. – Вип. 191, ч. 2. – С. 106–110. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=juu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=PREF=&S21COLORTERMS=0&S21STR=VchuP (дата звернення 15.10.15)

У статті проаналізовано практичний аспект використання ідей академіка-новатора О. А. Захаренка в площині патріотичного виховання на уроках математики.

68. **Русова, С.** Вибрані педагогічні твори / Софія Русова. – Київ: Освіта, 1996. – 303, [1] с. – Зміст: Дошкільне виховання. – С. 34–184; У дитячому садку. – С. 185–201; В оборону казки. – С. 202–206; Нова школа. – С. 207–218; Система Монтессорі. – С. 219–222; Теорія і практика дошкільного виховання (фрагменти). – С. 223–284; «Мати» в поезії Шевченка. – С. 285–288; Микола Лисенко. – С. 289–292; Націоналізація школи. – С. 293–297.

Вибрані педагогічні твори видатного українського педагога і громадського діяча Софії Русової присвячено проблемам українського національного напрямку виховання дошкільнят і молодших школярів, який є вирішальним і найважливішим

грунтом у справі зміцнення моральних, духовних, естетичних і національних сил народу, відродження його духовності, утвердження серед інших народів світу.

69. **Сковорода, Г. С.** Твори : у 2 т. Т. 2. Трактати ; Діалоги ; Притчі ; Переклади ; Листи / Г. С. Сковорода. – Київ : Обереги, 1994. – 479 с.

До видання увійшли трактати, притчі, діалоги, переклади та листи видатного письменника-гуманіста, філософа й мислителя, просвітителя і педагога, предтечі нового українського письменства, які можна використовувати в підготовці заходів з патріотичного виховання підростаючого покоління.

70. **Стрілько, В.** Мотиви християнської моралі в творчості Григорія Сковороди як передумови формування засад українського національного виховання / Валентина Стрілько // Переяславські Сковородинські студії : зб. наук. пр. Філологія. Філософія. Педагогіка / Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди, Центр Сковородинознавства. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – Вип. 2. – С. 276–280. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/prckc_2013_2_50.pdf (дата звернення 02.09.15).

У статті аналізується наукова, філософська та педагогічна творчість Г. Сковороди з метою виявлення в ній мотивів християнського виховання. Досліджується теорія педагогічної діяльності Г. Ващенка та С. Русової як фундаторів українського національного виховання, однією зі складових якого є християнська мораль.

71. **Сухомлинський, В. О.** Вибрані твори : у 5 т. Т. 3. Серце віддаю дітям ; Народження громадянина ; Листи до сина / В. О. Сухомлинський. – Київ : Рад. шк., 1977. – 670 с. – Текст творів доступний також в Інтернеті: <http://www.dnnpb.gov.ua/id/485/> (дата звернення 15.10.15)

Книжки «Серце віддаю дітям», «Народження громадянина», «Листи до сина» підготовлено до видання як своєрідна трилогія. Кожний з цих творів є окремим, самостійним і закінченим добутком, розкриває комплекс проблем формування світогляду й виховання підростаючого покоління.

72. **Турияня, В. В.** Григорій Ващенко про український національний виховний ідеал: історія і сучасність / В. В. Турияня // Освіта Закарпаття. – 2008. – № 7. – С. 56–61. – Бібліогр.: 24 назви.

У статті проаналізовано працю видатного українського педагога Григорія Ващенка «Виховний ідеал».

73. **Ушинський, К. Д.** Про народність у громадському вихованні / К. Д. Ушинський // Вибрані педагогічні твори : у 2 т. / К. Д. Ушинський. – Київ, 1983. – Т. 1. – С. 43–103.

У праці подано глибокий аналіз проблеми виховання в дусі народності, розкрито поняття терміна «народність», яку автор розуміє як своєрідність кожного народу, що зумовлена історичним розвитком, географічними, економічними, політичними та іншими умовами його життя.

74. **Ушинський, К. Д.** Рідне слово / К. Д. Ушинський // Вибрані педагогічні твори : у 2 т. / К. Д. Ушинський. – Київ, 1983. – Т. 1. – С. 121–133.

Стаття є одним з найяскравіших творів світової педагогічної літератури, присвячених проблемам виховного й освітнього значення рідної мови.

75. **Чепіга (Зеленкевич), Я. Ф.** Вибрані педагогічні твори : навч. посіб. / Яків Феофанович Чепіга (Зеленкевич) ; [упоряд., авт. передм., вступ. ст. та бібліогр. покажч. Л. Д. Березівська] ; Ін-т педагогіки АПН України. – Харків : ОВС, 2006. – 327 с. – Бібліогр.: с. 324–327. – Текст творів доступний також в Інтернеті: <http://www.dnpb.gov.ua/datas/upload/files/chepiga.pdf> (дата звернення 15.10.15)

До посібника увійшли праці видатного українського педагога Якова Феофановича Чепіги (Зеленкевича), який брав активну участь у розробці національної системи освіти й виховання.

76. **Чепіль, М. М.** Краєзнавство як чинник патріотичного виховання в українській педагогічній думці (кінець XIX – початок XX ст.) / М. М. Чепіль // Вісн. Дніпропетров. ун-ту імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. Пед. науки. – 2015. – № 1. – С. 38–44. – Бібліогр.: 14 назв.

У статті висвітлено погляди українських педагогів кінця XIX – початку XX ст. на зміст поняття «краєзнавство», його сутність як чинника патріотичного виховання дітей та молоді.

ІІІ. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

77. **Боровик, О. В.** Психологічні умови формування патріотичної свідомості учнів ліцеїв : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія / Боровик Олександр Васильович ; Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2008. – 20 с.

Розкрито сутність, обґрунтовано психологічні умови та розроблено модель формування патріотичної свідомості учнів аграрних ліцеїв, зроблено її апробацію.

78. **Волошина, Н. М.** Соціально-філософський вимір патріотизму сучасного українського суспільства : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Волошина Наталія Миколаївна ; Військ. ін-т Нац. техн. ун-ту України «Київський політехнічний інститут». – Київ, 2010. – 187 с. – Бібліогр.: с. 163–187.

Визначено сутність, зміст, складники та функції патріотизму сучасного українського суспільства, з'ясовано суб'єкт та об'єкт патріотизму українського суспільства перехідної доби, досліджено процес розвитку суб'єктно-об'єктних відносин і визначено принципи їх вдосконалення, здійснено комплексний соціально-філософський аналіз патріотизму сучасного українського суспільства, який дає змогу зрозуміти його як динамічне явище, притаманне розвитку соціуму протягом усієї відомої історії, виявити особливості українського патріотизму та визначити чинники його формування.

79. **Волошина, Н. М.** Формування патріотизму в сучасній Україні / Н. М. Волошина // Зб. наук. пр. Військ. ін-ту Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка / Військ. ін-т Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – Київ, 2010. – Вип. 28. – С. 203–

209. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=juu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=PREF=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Znpviknu (дата звернення 15.10.15).

У статті розглянуто теоретико-методологічні підходи вітчизняних і зарубіжних авторів до сутності патріотизму, сформульовано його визначення, окреслено принципи, мету, завдання та напрями організації виховної роботи.

80. **Долецкая, С. В.** Роль «педагогической генеалогии» в патриотическом воспитании младших школьников / С. В. Долецкая // Гуманитар. науки. – 2010. – № 2. – С. 102–106. – Библиогр.: 4 назв.

У статті розглядається «педагогічна генеалогія» як один із засобів патріотичного виховання молодших школярів з використанням краєзнавства.

81. **Духовна-Кравченко, О. С.** Взаємозв'язок патріотизму та національної ідеї у становленні сучасної держави : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Духовна-Кравченко Олеся Сергіївна ; Запорізь. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2012. – 214 с. – Бібліогр.: с. 193–214.

Досліджено структуру, функції патріотизму та національної ідеї як феноменів соціального буття, узагальнено нові критерії класифікації патріотизму, згідно з якими проаналізовано форми виявлення цього явища, досліджено особливості взаємозв'язку патріотизму та національної ідеї на різних етапах становлення української держави.

82. **Єщенко, М. М.** Проблема патріотичного виховання у контексті національної ідентичності / М. М. Єщенко // Імідж сучас. педагога. – 2014. – № 9. – С. 60–61.

У статті розглянуто проблему патріотичного виховання молоді за складних суспільно-політичних умов, особливу увагу наголошено на ролі патріотичного виховання у формуванні національної ідентичності українців.

83. **Жаровська, О. П.** Національна свідомість як складова патріотичного виховання студентів педагогічних університетів / О. П. Жаровська // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т проблем виховання. – Кіровоград, 2014. – Вип. 18, кн. 1. – С. 233–242. – Текст статті доступний також в Інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tmpvd_2014_18\(1\)_28.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tmpvd_2014_18(1)_28.pdf) (дата звернення 21.08.15).

Висвітлено змістові та сутнісні складові національної самосвідомості в системі патріотичного виховання студентів педагогічного університету. Розкрито основні характеристики національної самосвідомості в навчанні та вихованні молоді. Акцентовано увагу на тому, що патріотичне виховання ґрунтується на національній самосвідомості, у якій загальнолюдське проявляється в неповторному бутті нації.

84. **Журба, К. О.** Виховання патріотизму молодших підлітків у взаємодії сім'ї і школи / К. О. Журба // Пед. вісн. – Черкаси, 2011. – № 3. – С. 20–22. – Бібліогр.: 3 назви.

У статті висвітлено особливості патріотичного виховання молодших школярів у взаємодії сім'ї та школи.

85. **Журба, К.** Теоретичні основи національно-патріотичного виховання школярів / К. Журба, О. Доукіна // Гірська школа Укр. Карпат. – 2013. – № 8/9. – С. 235–239. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/gsuk_2013_8-9_66.pdf (дата звернення 15.10.15)

У статті розглядаються теоретичні основи національно-патріотичного виховання школярів. Особлива увага приділяється аналізу поглядів українських філософів і педагогів минулого і сучасності. Висвітлюються особливості їх бачення щодо національно-патріотичного виховання дітей.

86. **Загородня, А.** Актуальність патріотичного виховання молоді / А. Загородня, Д. Шевчук // Нова пед. думка. – 2014. – № 3. – С. 142–143. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npd_2014_3_35.pdf (дата звернення 15.10.15)

У статті розглядається питання актуальності та сучасного розуміння патріотичного виховання молоді, що має національний характер, ґрунтується на національних традиціях українського народу та є ідейною силою національної свідомості.

87. **Загородня, А.** Сучасне розуміння патріотичного виховання молоді [Електронний ресурс] / А. Загородня // Теорія та методика управління освітою : [електрон. наук. фак. вид.] / Ун-т менеджменту освіти НАПН України. – Текст. дані. – Київ, 2013. – Вип. 10. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ttmuo_2013_10_11.pdf (дата звернення 21.08.15). – Назва з екрана.

У статті розглядається питання сучасного розуміння патріотичного виховання молоді як громадян України, що має національний характер, ґрунтується на національних традиціях українського народу, є ідейною силою національної свідомості.

88. **Зубалій, М. Д.** Становлення і розвиток змісту військово-патріотичного виховання в педагогічній літературі / М. Д. Зубалій // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді / Ун-т менеджменту освіти НАПН України. – Київ, 2014. – Вип. 18. – С. 270–279. – Текст статті доступний також в Інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tmpvd_2014_18\(1\)_32.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tmpvd_2014_18(1)_32.pdf) (дата звернення 31.08.15).

Розкрито становлення і розвиток змісту військово-патріотичного виховання в педагогічній літературі. Виділено та проаналізовано основні праці з військово-патріотичного виховання, в яких автори висвітлюють сутність і зміст цього поняття, дають його визначення. З'ясовано, що правильне визначення сутності й змісту означеного концепту впливає на розвиток теорії і методики військово-патріотичного виховання.

89. **Зубцова, Ю. Є.** Обґрунтування змісту та соціально-педагогічних умов ефективної взаємодії школи та сім'ї з формування патріотичних якостей молодших школярів / Ю. Є. Зубцова // Соц. педагогіка: теорія та практика. – 2010. – № 4. – С. 38–46. – Бібліогр. у кінці ст. – Текст статті доступний також в Інтернеті: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi->

bin/irbis_nbuvgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=juu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=PREF=&S21COLORTERMS=0&S21STR=spttp (дата звернення 15.10.15)

У статті розглянуто систему організації роботи, спрямовану на формування патріотичних якостей молодших школярів у навчальний і позаурочний час. Автор пропонує ефективні форми й методи взаємодії батьків і педагогів у вихованні патріотизму учнів початкової школи. Обґрунтовано соціально-педагогічні умови, що сприяють формуванню патріотичних якостей усіх учасників навчально-виховного процесу.

90. **Ирхина, Ю. В.** Патриотическое, интернациональное и поликультурное воспитание студентов в условиях глобализации / Ю. В. Ирхина // Наука і освіта. – 2013. – № 1/2 (Психологія і педагогіка). – С. 163–165. – Библиогр.: 4 назви. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/NiO_2013_1-2_43.pdf (дата звернення 15.10.15)

У статті проаналізовано динаміку поглядів на патріотичне, інтернаціональне та полікультурне виховання студентів в умовах глобалізації, розкрито принцип міжнаціональних і міжкультурних відносин на базі толерантності.

91. **Канашко, О.** Громадянсько-патріотичне виховання та соціалізація особистості / О. Канашко // Рідна шк. – 2014. – № 6. – С. 34–37. – Бібліогр.: 7 назв.

У статті розкриваються особливості системи громадянсько-патріотичного виховання учнів як одне з найважливіших завдань сучасного виховання людини-громадянина.

92. **Клюй, А. І.** Місце національної ідеї в патріотичному вихованні молоді / А. І. Клюй // Філософія і політологія в контексті сучас. культури. – 2011. – Вип. 1. – С. 207–213. – Текст статті доступний також в Інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/filipol_2011_1\(2\)_35.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/filipol_2011_1(2)_35.pdf) (дата звернення 31.08.15).

У статті визначено фактори ефективного патріотичного виховання української молоді та місце в цьому процесі національної ідеї. Окреслено завдання і тематику виховного процесу.

93. **Курило, В.** Основу системи національно-патріотичного виховання має становити ідея української державності / Віталій Курило // Рідна шк. – 2014. – № 4/5. – С. 8–9.

У статті розглянуто систему національно-патріотичного виховання та розкрито роль ідеї української державності у формуванні патріотизму.

94. **Матяшук, В. П.** Сучасне патріотичне виховання в школах України / В. П. Матяшук. – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 383 с.

У посібнику теоретично обґрунтовано засади сучасного патріотичного виховання школярів України, запропоновано етапність цілеспрямованого виховного впливу, надано рекомендації щодо його реалізації в урочній, позаурочній та позашкільній практиці.

95. **Мисак, Б. П.** Формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.07 – теорія і методика виховання / Мисак Богдан Павлович ; Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2010. – 24 с.

У дослідженні обґрунтовано педагогічні умови формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни: виховання, розвиток і самовдосконалення різнобічних фізичних, громадянсько-патріотичних, психологічно-вольових, військово-професійних якостей на засадах етнопедагогічного, українознавчого досвіду та розвитку національної самосвідомості української молоді.

96. **Міма, Н. О.** Патріотичне виховання молодших школярів як пріоритетний напрям національної системи виховання / Н. О. Міма // **Педагогічний альманах** : зб. наук. пр. / Херсон. акад. неперерв. освіти. – Херсон, 2013. – Вип. 19. – С. 19–24. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pedalm_2013_19_5.pdf (дата звернення 31.08.15).

У статті висвітлено основні засади організації патріотичного виховання учнів молодшого шкільного віку в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи.

97. **Мокруха, М. О.** Деякі аспекти сучасного національно-патріотичного виховання / Мокруха Марія Олександрівна // Нива знань. – 2015. – № 2. – С. 7–9.

Автор пропонує власні підходи до патріотичного виховання молоді, зокрема, використання краєзнавчого матеріалу, пошук видатних постатей минулого і сучасності, які слугуватимуть взірцем для прийдешніх поколінь, розширення сфери застосування української мови.

98. **Національна ідея** в становленні громадянина-патріота України (програмно-виховний контекст) / НАПН України, Ін-т проблем виховання ; [авт.: І. Д. Бех, К. І. Чорна]. – Київ, 2014. – 48 с. – Бібліогр.: 15 назв.

Видання містить інформацію про українську національну ідею, розкриває її сутність та мотиваційні засади в умовах розвитку демократичної державності та висвітлює особливості патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в сучасних умовах.

99. **Програма українського патріотичного виховання** дітей та учнівської молоді / НАПН, Ін-т проблем виховання / [І. Д. Бех, К. І. Чорна]. – Київ, 2014. – 32 с.

У виданні представлено програму патріотичного виховання дітей і молоді на сучасному етапі, висвітлено проблеми основні тенденції, завдання й принципи, методи патріотичного виховання. Визначено інститути, які забезпечуватимуть патріотичне виховання та окреслено напрями фундаментальних досліджень, спрямованих на реалізацію програми.

100. **Система патріотичного виховання** дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін : навч.-метод. посіб. / І. Д. Бех, К. О. Журба, В. А. Киричок [та ін.] ; НАПН України, Ін-т проблем виховання. – Київ : Пед. думка, 2011. – 239 с.

Висвітлено тенденції, принципи, мету та завдання патріотичного виховання дітей і учнівської молоді в умовах модернізації суспільних відносин, розглянуто сутність і прояви патріотизму, а також форми і методи виховання цієї суспільно-моральної цінності в школярів відповідно до їхніх вікових особливостей, обґрунтовано модель системи виховання патріотизму в позакласній діяльності ЗНЗ.

101. **Циганчук, К. А.** Патріотизм як цінність / К. А. Циганчук // Соц. педагогіка: теорія та практика. – 2011. – № 2. – С. 4–10. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=juu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=PREF=&S21COLORTERMS=0&S21STR=spttp (дата звернення 15.10.15)

У статті досліджено проблематику патріотичних цінностей за допомогою методів прикладної соціології.

102. **Шарафанов, А. Ю.** Патріотичне виховання молоді / А. Ю. Шарафанов // Таврійський вісн. освіти. – 2011. – № 3. – С. 167–173. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=juu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=PREF=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Two (дата звернення 15.10.15)

У статті розглянуто проблеми патріотичного виховання сучасної молоді, шляхи їх розв'язання та погляди різних науковців щодо трактування поняття «патріотизм».

103. **Шевченко, Г. П.** Духовні основи патріотичного виховання : монографія / Г. П. Шевченко, С. С. Рашидова ; МОН України, Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. – Луганськ : Ноулідж, 2012. – 197 с.

Монографія присвячена дослідженню проблеми патріотичного виховання учнівської молоді на культурно-художніх традиціях Донбасу.

IV. ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

104. **Білик, С.** Нащадки козацької слави: організація національно-патріотичного виховання молодших школярів на військово-козацьких традиціях / Світлана Білик. – Харків : Основа, 2015. – 176 с.

Посібник містить розробки навчально-виховних заходів та рекомендації щодо відродження історико-культурних і господарських цінностей українського козацтва, організації національно-патріотичного виховання молоді на військово-козацьких традиціях.

105. **Боярчук, О.** Цикл уроків мужності / О. Боярчук, Л. Микитюк // Методист. – 2015. – № 2. – С. 59–63. – Бібліогр.: 19 назв.

У матеріалі подано методичні рекомендації щодо організації та проведення уроків мужності.

106. **Виховуємо громадян-патріотів України** : [наук.-метод. посіб.] / НАПН України, Ін-т проблем виховання ; [авт. кол. за заг. керівництвом К. Чорної]. – Київ ; [Черкаси] : ЧОПОПП, 2012. – 273 с.

У посібнику розглянуто результати дослідження проблеми виховання патріотизму дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін, проведеного науковцями лабораторії морального та етичного виховання Інституту проблем виховання НАПН України. Подано методики виховання патріотизму учнів різних вікових категорій, апробовані в експериментальних навчальних закладах Черкаської області.

107. **Відмиш, Л. І.** Система національного виховання: шляхи та засоби реалізації / Л. І. Відмиш // Вихов. робота в шк. – 2011. – № 8. – С. 7–9. – Бібліогр.: 7 назв.

У статті запропоновано сценарій засідання методичного кабінету, метою якого є ознайомлення з нормативно-правовим забезпеченням національного виховання, його сутністю, особливостями, шляхами та засобами реалізації, здійснено обмін досвідом роботи з питання національного виховання.

108. **Гарнійчук, В.** Патріотичне виховання в сучасній загальноосвітній школі України. : дидакт. матеріали / Валентина Гарнійчук // Історія в шк. – 2014. – № 8/9. – С. 33–42.

Запропоновано сценарії позакласних заходів з патріотичного виховання: конференції «Мовна проблема в сучасній Україні», вікторини «Я люблю Україну», розважально-пізнавальної гри «Патріот».

109. **Долецька, С.** Основні етапи патріотичного виховання молодших школярів засобами краєзнавчої роботи / Світлана Долецька // Молодь і ринок. – 2014. – № 3. – С. 106–111. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mir_2014_3_23.pdf (дата звернення 15.10.15)

Розглянуто питання патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку засобами шкільного краєзнавства. Охарактеризовано основні етапи проведення краєзнавчої роботи, спрямованої на розвиток патріотичних почуттів у молодших школярів.

110. **Долецька, С.** Специфіка патріотичного виховання молодших школярів у процесі краєзнавчої роботи / Світлана Долецька // [Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди»](#). Серія: Педагогіка. Психологія. Філософія : наук. зб. / Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – Вип. 28, т. 1. – С. 116–121. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/gvpdpu_2013_28_1_24.pdf (дата звернення 31.08.15).

Розглянуто специфіку патріотичного виховання молодших школярів, виявлено особливості краєзнавчої роботи, визначено її потенційні можливості та властивості в патріотичному вихованні.

111. **Долецька, С.** Шкільний музей як засіб патріотичного виховання молодших школярів / Світлана Долецька // Молодь і ринок. – 2013. – № 1. – С. 72–76. – Бібліогр.: 10 назв.

У статті розглянуто діяльність шкільних музеїв у системі патріотичного виховання молодших школярів.

112. **Дубина, М. І.** Виховання патріотизму в учнів та студентської молоді / М. І. Дубина, Ю. Д. Руденко ; Акад. наук вищ. освіти України. – Київ : Експрес-Поліграф, 2010. – 403 с. – Бібліогр.: с. 397–402.

Вивчено й обґрунтовано ефективні шляхи, форми і методи виховання в учнів і студентів українського патріотизму засобами позакласної, позашкільної і позааудиторної роботи.

113. **Дяченко, Н. І.** Виховання громадянина-патріота у практиці роботи шкільних бібліотекарів Кіровоградщини / Н. І. Дяченко // Шк. б-ка плюс. – 2015. – Квіт. (№ 7/8). – С. 16–19. – Бібліогр.: с. 19.

У статті описано досвід роботи шкільних бібліотекарів Кіровоградщини з формування нової системи цінностей у школярів.

114. **Журба, К. О.** Виховання культури гідності молодших підлітків у взаємодії сім'ї і школи : [метод. рек.] / К. О. Журба. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 72 с.

У методичних рекомендаціях розкрито зміст, форми й методи роботи з педагогами, батьками, спрямованої на виконання й утвердження у них культури гідності.

115. **Журба, К. О.** Виховання патріотизму молодших підлітків у взаємодії сім'ї і школи / К. О. Журба // [Пед. вісн.](#) – Черкаси, 2011. – № 3. – С. 20–22. – Бібліогр.: 3 назви.

У статті висвітлено особливості патріотичного виховання молодших підлітків у взаємодії сім'ї і школи.

116. **Завальнюк, О.** Фізична культура і спорт в структурі патріотичного виховання особистості / Олена Завальнюк // Вища освіта України. – 2015. – № 1. – С. 65–70. – Бібліогр.: 12 назв.

У статті розглянуто питання виховання в юних спортсменів високих моральних якостей, зокрема формування в них почуття патріотизму, совісті, людяності, власної гідності.

117. **Зоря, Ю. М.** Використання інформаційно-комунікаційних технологій у патріотичному вихованні старшокласників: результати дослідно-експериментальної роботи / Ю. М. Зоря // Наук. скарбниця освіти Донеччини. – 2013. – № 3. – С. 53–57. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nsod_2013_3_13.pdf (дата звернення 15.10.15)

У статті висвітлюються результати дослідно-експериментальної роботи щодо використання потенційних можливостей інформаційно-комунікаційних технологій для організації патріотичного виховання старшокласників.

118. **Зубалій, М. Д.** Особливості військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі позакласної роботи / М. Д. Зубалій // Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології. – 2014. – № 7. – С. 217–226. – Текст статті доступний також в Інтернеті: – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pednauk_2014_7_28.pdf (дата звернення 31.08.15).

У статті визначено основні завдання військово-патріотичного виховання: формування почуття патріотизму, любові до свого народу, його історії, культурних та історичних цінностей, виховання громадянських почуттів і свідомості, поваги до Конституції та законів України, соціальної активності й відповідальності за доручені державні та громадські справи, формування прагнення до оволодіння військовими знаннями, розвиток мотивації, спрямованої на виховання патріотичних почуттів та військову професійну орієнтацію.

119. [Зубалій, М. Д.](#) *Форми військово-патріотичного виховання допризовної молоді.* Т. 1 / М. Д. Зубалій ; Ін-т проблем виховання АПН України. – Київ : [б. в.], 2010. – 271 с. – Бібліогр.: с. 208–222.

У посібнику розглянуто актуальні проблеми становлення й розвитку форм військово-патріотичного виховання допризовної молоді, подано їх класифікацію.

120. [Калашніков, М. К.](#) *Особливості побудови системи військово-патріотичного виховання в сучасному навчальному закладі* / М. К. Калашніков // Таврійський вісн. освіти. – 2010. – № 4. – С. 132–137. – Бібліогр.: 3 назви.

У статті розкриваються роль і значення військово-патріотичного виховання в підготовці майбутніх захисників України. Наведено організаційно-методичні рекомендації щодо поліпшення військово-патріотичного виховання в навчальних закладах.

121. **Киричок, В. А.** *Виховання культури гідності молодших школярів у позаурочній діяльності : [метод. рек.]* / В. А. Киричок, О. В. Роговець. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 80 с.

У методичних рекомендаціях розкрито зміст, сучасні форми й методи виховання культури гідності молодших школярів у позаурочній діяльності на засадах гуманістичної моралі. Особливу увагу приділено реалізації рефлексивно-експліцитного методу виховання з урахуванням вікових особливостей учнів.

122. [Киричок, В. А.](#) *Сучасні тенденції патріотичного виховання молодших школярів* / В. А. Киричок // Пед. вісн. – Черкаси, 2010. – № 1. – С. 21–23. – Бібліогр.: 4 назви.

У статті висвітлено сучасні форми й методи патріотичного виховання молодших школярів.

123. [Кіяшко, Л.](#) *Сучасні напрями патріотичного виховання учнів* / Людмила Кіяшко // Школа. – 2011. – № 4. – С. 43–45.

У статті розглянуто діяльність музею «Історія рідного краю» щодо патріотичного виховання учнів школи.

124. [Колісник, В. Г.](#) *Цінувати минуле і гідно творити майбутнє : з досвіду роботи формування патріот. почуттів учнів засобами нац.-патріот. виховання* / В. Г. Колісник, В. А. Фетісова // Пед. вісн. – Черкаси, 2011. – № 3. – С. 57–58.

У статті представлено досвід роботи з патріотичного виховання молоді, яке сьогодні є одним з найголовніших пріоритетів гуманітарної політики в Україні, важливою складовою національної безпеки України, визначено його мету. Висвітлено виховну систему Моринського НВК, що спрямована на формування патріотичних почуттів засобами національно-патріотичного виховання.

125. **Колісниченко, В. М.** Виховуємо любов до України : (метод. рек. словесникам) / В. М. Колісниченко // Вивчаємо укр. мову та літ. – 2011. – № 15. – С. 2–9. – Бібліогр. в кінці ст.

У статті подано методичні рекомендації щодо організації уроків української літератури, спрямованих на патріотичне виховання учнів.

126. **Компанієць, С. М.** Проблеми й перспективи виховання національної свідомості / С. М. Компанієць // Соц. педагогіка: теорія і практика. – 2014. – № 1. – С. 10–14. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/spttp_2014_1_4.pdf (дата звернення 15.10.15)

У статті розкрито зміст понять «національна культура» та «національне виховання», визначено зв'язок між ними. Акцентовано увагу на тому, що ознайомлення зі здобутками українського народу у сфері його матеріальної й духовної культури, повернення до невичерпних джерел народної творчості впливатиме на формування національного самоусвідомлення, допоможе подолати байдуже ставлення до української культури та мови, створить умови для виховання почуття національної гордості та гідності, сприятиме інтелектуальному, морально-етичному, естетичному та емоційному розвитку особистості.

127. **Лаврик, О. С.** Маленькі українці : метод. поради та серія занять з патріот. виховання / О. С. Лаврик // Дошк. навч. закл. – 2014. – № 9. – С. 15–20.

Стаття присвячена проблемі патріотичного виховання дітей дошкільного віку. Висвітлено його завдання, наголошено, що важливим компонентом патріотичного виховання є розвиток у дітей національної культури та залучення їх до народознавства. Подано розробки занять для ознайомлення дошкільників з обрядами пращурів, державними символами та вишитими рушниками.

128. **Майборода, Н. О.** Роль мистецьких компетентностей у формуванні патріотичних цінностей вихованців сільських навчально-виховних комплексів / Н. О. Майборода // Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології. – 2014. – № 8. – С. 365–372. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pednauk_2014_8_48.pdf (дата звернення 15.10.15)

Стаття розкриває значення формування мистецької компетентності у вихованні патріотичних цінностей учнів сільських навчально-виховних комплексів. Виявлено, що успіх патріотичного виховання засобами мистецтва можливий завдяки спланованому системному залученню вихованців, починаючи із дошкільного віку, до різноманітних видів мистецької діяльності.

129. **Мельничук, Ю. Л.** Основи козацько-лицарського виховання / Мельничук Ю. Л. – Київ : Золоті ворота, 2012. – 295 с. : фот. – Бібліогр.: с. 291–293.

У книжці досліджено проблеми козацько-лицарського виховання учнів засобами козацької педагогіки.

130. **Ми віримо в майбутнє твоє, Україно!** (сценарії виховних заходів національного спрямування). – Харків : Основа, 2014. – 128 с. – (Серія «Виховна робота»).

Збірка містить сценарії виховних заходів, присвячених проблемі національного виховання.

131. **Міщенко, С. В.** Патріотичне виховання ліцеїстів як духовно-моральна практика / С. В. Міщенко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. пр. / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2012. – Вип. 4. – С. 75–81. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/domtp_2012_4_14.pdf (дата звернення 31.08.15).

У статті висвітлено проблему патріотичного виховання учнів ліцеїв.

132. **Неділько, А.** Я – патріот : система військ.-патріот. виховання дітей та учнів. молоді / А. Неділько, С. Бондаренко // Методист. – 2015. – № 2. – С. 64–79.

У статті представлено досвід роботи щодо створення та функціонування системи патріотичного виховання учнівської молоді.

133. **Ординська, І. Д.** Я люблю Україну : інтелект.-розваж. захід для учнів 9–11 кл. / І. Д. Ординська, В. Д. Бородай // Географія. – 2011. – № 4. – С. 34–36. – Бібліогр. в кінці ст.

У статті подано сценарій проведення заходу.

134. **Пасацька, С.** Національно-патріотичне виховання ліцеїстів засобами позакласної роботи / Світлана Пасацька // Рідна шк. – 2015. – № 3. – С. 38–40 : фотогр. – Бібліогр.: 5 назв.

У статті розглядається проблема національно-патріотичного виховання ліцеїстів.

135. **Патріотичне виховання в сучасних навчальних закладах** / упоряд. Жанна Сташко. – Київ : Шк. світ, 2015. – 117 с.

У збірнику подано методичні рекомендації щодо організації патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів, наведено зразки програм гуртків і клубів військово-патріотичного виховання, а також сценарії заходів, спрямованих на виховання патріотизму.

136. **Патріотичне виховання учнів та студентів в навчальних закладах України : про відзначення 70-ї річниці визволення України та перемоги у Великій Вітчизняній війні : метод. рек. для загальноосвіт. шкіл, проф.-техн. навч. закл., вищ. навч. закл. I–IV рівнів акредитації** / [за ред. Ю. В. Шиловцева, О. А. Удалової ; упоряд.: О. В. Кузнєцова, Р. В. Рижкова]. – Київ : Конус-Ю, 2014. – 100 с. – Бібліогр.: с. 98–100.

У збірнику подано рекомендації з методичного та нормативно-правового забезпечення діяльності органів освіти щодо героїко-патріотичного виховання учнів і студентів в процесі навчально-виховної роботи.

137. **Пономаренко, Л. В.** Ми – діти твої, Україно! : сценарії заходів нац. спрямування. 1–4 кл. / Л. В. Пономаренко, С. В. Тютюнник. – Харків : Основа, 2015. – 126 с. – (Серія «Початкова школа. Виховна робота»).

Посібник містить сценарії виховних заходів національного спрямування для початкової школи (свята, години спілкування, інтелектуальні ігри, подорожі, КВК та ін.).

138. **Проць, Р.** Хортинг як чинник військово-патріотичного виховання учнівської молоді в процесі допризовної підготовки / Роман Проць // Молодь і ринок. – 2014. – № 5. – С. 88–92. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mir_2014_5_21.pdf (дата звернення 15.10.15)

У статті висвітлено проблему військово-патріотичного виховання учнів за допомогою хортингу в процесі допризовної підготовки в українських загальноосвітніх закладах освіти. Розкрито зміст хортингу як сучасної універсальної системи змішаного єдиноборства і комплексної системи самовдосконалення особистості.

139. **Руденко, Ю. Д.** Основи козацько-лицарського виховання / Руденко Ю. Д., Мельничук Ю. Л. – Київ : Гетьман, 2012. – 295 с.

У книжці досліджено проблеми козацько-лицарського виховання учнів засобами козацької педагогіки, формування в них сили волі й сили духу, глибокого розуму й високої духовності, готовності будувати Українську державу.

140. **Тарабанова, Я. В.** Виховання національної свідомості учнів на уроках української мови засобами роботи над текстом / Яна Василівна Тарабанова // Таврійський вісн. освіти. – 2013. – № 4. – С. 185–191. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tvo_2013_4_34.pdf (дата звернення 15.10.15)

У статті акцентовано увагу на важливості вивчення мовних явищ на основі тексту з метою виховання національної свідомості учнів.

141. **Тимошенко, Л.** Виховуємо патріотичні почуття : позаклас. захід «Я люблю Україну» / Людмила Тимошенко // Укр. мова й літ. в серед. шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2011. – № 7/8. – С. 87–90.

Подано розробку позакласного заходу за темою «Вся Україна – рідний дім», мета якого – перевірити знання учнів з української мови, літератури, історії, географії України, розвивати увагу, логічне мислення, сприяти вихованню патріотичних почуттів у школярів.

142. **Тимчик, М. В.** Патріотичне виховання учнів 7–9 класів у процесі занять хортингом / М. В. Тимчик // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Ін-т інновац. технологій і змісту освіти МОН України. – Київ, 2013. – Вип. 77. – С. 42–45.

У статті висвітлено зміст, форми й методи патріотичного виховання старших підлітків у процесі занять хортингом.

143. **Фінін, Г. І.** Сучасні педагогічні технології та патріотичне виховання / Г. І. Фінін // Вісн. Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Філософія / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2012. – Вип. 38. – С. 203–216. – Текст статті доступний також в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VKhnpu_filos_2012_38_23.pdf (дата звернення 31.08.15).

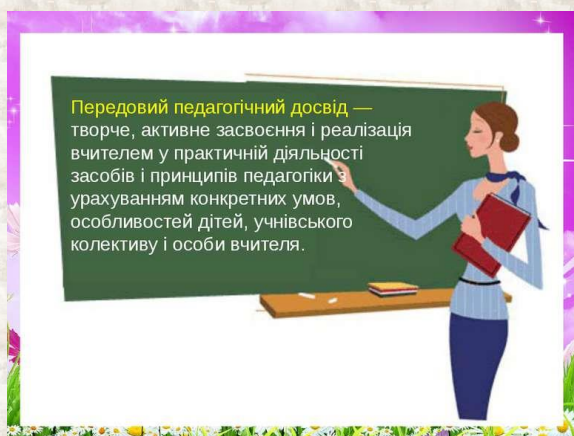
У статті подано класифікацію сучасних педагогічних технологій, проаналізовано інноваційні технології, що використовуються в громадянському та патріотичному вихованні. Запропоновано рекомендації щодо впровадження

позитивного досвіду провідних країн світу з використання сучасних педагогічних технологій у громадянському й патріотичному вихованні.

144. **Чорна, К.** Патріотичне виховання старшокласників у позаурочній діяльності / К. Чорна // Школа. – 2012. – № 2. – С. 68–74.

У статті розглянуто методика формувального етапу експерименту з проблеми «Патріотичне виховання старшокласників у позаурочній діяльності».

ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД ПЕТРА ВАСИЛЬОВИЧА ЛОСЮКА: НАЦІОНАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ ТА ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАТИКА (рекомендаційний бібліографічний список, частина II)

Упорядник

Горбенко Н. А., науковий співробітник
відділу наукової інформаційно-
бібліографічної діяльності ДНПБ
України ім. В. О. Сухомлинського

Петро Васильович Лосюк – один із ідейних натхненників та авторів концепції організаційно-педагогічних основ діяльності гуцульської школи як регіональної української національної.

Рекомендаційний список розрахований на науковців, педагогів, студентів і всіх, кого цікавлять процеси становлення та розвитку інноваційної школи в Україні.

ПРАЦІ П. В. ЛОСЮКА

2001

1. **Гуцульщинознавство** в українській національній школі / Петро Лосюк ; АПН України, Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство”. – Косів : Писаний Камінь, 2001. – 165 с. : іл.

2. **Упоряд.:** **Хрестоматія з гуцульщинознавства** : для загальноосвіт. шк., гімназій, ліцеїв та вищ. навч. закл. / АПН України, Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” ; [авт. передм., упоряд. Петро Лосюк]. – Косів : Писаний Камінь ; Снятин : Прут Принт, 2001. – 655 с.

2002

3. ***Гуцульська школа** як феномен оновлення змісту освіти в регіоні / П. Лосюк // Проблеми відродження та розвитку матеріальної і духовної культури гуцулів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Івано-Франківськ, 2002. – С. 63–65.

4. ***Мистецтво села Яворова** / П. Лосюк // Гуцульщина. – 2002. – № 59. – С. 32–33.

5. **Ред.: Гуцульщина** : короткий довід. / за ред. П. Лосюка. – Снятин : Прут Принт, 2002. – 124 с.

2004

6. ***Ліс і проблеми малих річок** / П. Лосюк // Лісова інженерія: техніка, технологія і довілля : наук. вісн. / Укр. держ. лісотехн. ун-т. – Львів, 2004. – Вип. 14.3. – С. 214–219.

7. **Ред.: Спільна робота школи, сім'ї та громадськості у вихованні екологічної культури учнів і молоді** : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. / за ред. П. Лосюка. – Снятин : Прут Принт, 2004. – 200 с.

8. **Ред.: Школа здібностей** : з досвіду розв. здібностей школярів у Яворівській ЗОШ І–ІІІ ступенів : [метод. посіб.] / АПН України, Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” ; [за ред. Петра Лосюка]. – Снятин : Прут Принт, 2004. – 198 с.

2006

9. ***Модель розвитку сучасної гуцульської школи як регіональної української національної** / П. Лосюк // Морально-патріотичне виховання дітей та молоді: етнографічні засади : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Косів – Вижниця, 26–28 жовт. 2006 р. – Снятин, 2006. – С. 37–55.

10. **Професор Роман Скульський і гуцульська школа** / П. Лосюк // Обрії. – 2006. – № 1. – С. 14–17.

У статті зроблено спробу узагальнення теоретико-методичного надбання педагога, члена-кореспондента НАПН України Р. П. Скульського, виокремлення положень, актуальних для гуцульської школи як регіональної української національної школи.

11. ***Ред.: Творчість юних** : зб. твор. робіт обдар. молоді Гуцульщини / за ред. П. Лосюка. – Снятин: Прут Принт, 2006. – 212 с.

2007

12. **Регіональний етнографічний компонент у сучасній школі** : (на прикладі Гуцул. регіону) : [монографія] / Петро Лосюк ; Б-ка гуцул. шк., АПН України, Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство”. – Снятин : Прут Принт, 2007. – 156 [2] с.

13. **Гуцульська школа майбутнього** / П. В. Лосюк // Моделі розвитку сучасної української школи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Черкаси – Сахнівка, 11–13 жовт. 2006 р. / АПН України, Ін-т педагогіки. – Київ, 2007. – С. 212–214.

14. **Модель сучасної гуцульської школи** / Петро Лосюк // Педагогічна і психологічна науки в Україні : зб. наук. пр. до 15-річчя АПН України : у 5 т. / АПН України. – Київ, 2007. – Т. 1 : Теорія та історія педагогіки. – С. 165–185.

15. **Формування народознавчої компетентності педагога в гуцульській школі** / П. Лосюк // Народознавча компетентність дітей і молоді: принципи та методи дослідження : зб. наук. пр. / за ред. Н. Лисенко. – Івано-Франківськ, 2007. – С. 236–246.

2008

16. **Гуцульщинознавство** в дошкільному вихованні дітей / Петро Лосюк // Вісн. Прикарпат. ун-ту. Педагогіка / Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2008. – Вип. 17/18. – С. 83–91.

17. **Рец.: Сільська школа: реалії та перспективи** : наук.-метод. зб. матеріалів. Вип. 2/3 / Івано-Франків. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ; [упоряд.: Людмила Келембет та ін. ; рецензенти: Петро Лосюк, Любов Тодорів]. – Івано-Франківськ : [б. в.], 2008. – 141 с.

2009

18. **Гуцульська школа, до якої йшов усе життя** / Петро Лосюк // Сільська школа: реалії та перспективи / Івано-Франків. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти. – 5-те вид. – Снятин, 2009. – С. 60–74.

19. **Гуцульська школа майбутнього** / Лосюк Петро Васильович // Позаклас. час. – 2009. – № 11/12. – С. 49–50.

У статті викладено досвід діяльності Яворівського НВК Косівського району Івано-Франківської області щодо організації навчально-виховного процесу.

20. **Гуцульська школа – через традиції до майбутнього** [Електронний ресурс] / Петро Лосюк // Галичина : [інтернет-версія газети]. – Текст. дані. – Івано-Франківськ, 2009. – 30 жовт. – Режим доступу: <http://www.galychyna.if.ua/publication/society/guculska-shkola-cherez-tradiciji-do-maibutnogo/print.html> (дата звернення: 05.04.15). – Назва з екрана.

21. **Гуцульська школа як регіональна українська національна** / Петро Лосюк // Сільська школа: реалії та перспективи / Івано-Франків. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти. – 5-те вид. – Снятин, 2009. – С. 6–12.

22. **Гуцульщинознавство – дієвий чинник формування народознавчої компетентності учнів початкової школи** / П. Лосюк // Етнопедагогічна складова процесу формування компетентності молодших школярів : навч.-метод. посіб. / за ред. О. Будник – Київ ; Івано-Франківськ, 2009. – С. 204–213.

23. **Модель гуцульської школи майбутнього** / П. Лосюк // Розвиток інноваційного потенціалу сільської школи: завдання, реалії, перспективи : матеріали міжрегіон. наук.-практ. конф., 3 листоп. 2009 р. / Ін-т педагогіки АПН України, Донец. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти. – Донецьк, 2009. – С. 105–108.

24. **Професор Роман Скульський і гуцульська школа** / П. Лосюк // На пошану Романа Скульського : наук.-інформ. вид. / Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2009. – С. 47–57.

25. **Упоряд.: Сільська школа: реалії та перспективи** / Івано-Франків. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ; [упоряд.: Людмила Келембет, Петро Лосюк]. – 5-те вид. – Снятин : Прут Принт, 2009. – 121 с.

2010

26. **Вшануймо видатних земляків** [Електронний ресурс] / Петро Лосюк // Гуцул. край : часоп. Косів. р-ну. – Текст. дані. – Косів, 2010. – 10 лют. – Режим доступу: <http://gk.if.ua/2010/02/10/506/> (дата звернення: 05.04.2015). – Назва з екрана

У статті йдеться про вшанування пам'яті видатних яворівчан – військового лікаря і громадського діяча Ярослава Окуневського та відомої піаністки Ольги Окуневської.

27. ***Як ми йшли до гуцульської школи** / П. Лосюк // Духовні скарби Ігоря Пелипейка : статті, спогади, документи / [упоряд.: Вінтоняк-Іванчук М. М., Григорук А. Г.] – Косів, 2010. – С. 61–64.

28. **Рец.: Сільська школа: реалії та перспективи** / Івано-Франків. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ; [упоряд. Людмила Келембет ; рецензенти: Петро Лосюк, Любов Тодорів]. – 6-те вид. – Снятин : Прут Принт, 2010. – 129 с.

29. ***Ред.: Моя Гуцульщина** : уроки гуцульщинознавства в поч. шк. / за ред. П. Лосюка. – Снятин : Прут Принт, 2010. – 352 с.

2011

30. **Гуцульська школа, до якої йшов усе життя** / Петро Лосюк // Народний учитель України Петро Лосюк : статті, дослідження, документи / Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” НАПН України. – Снятин, 2011. – С. 70–78.

31. **Гуцульська школа: реалії та перспективи** [Електронний ресурс] / Петро Лосюк // Гуцул. край : часоп. Косів. р-ну. – Текст. дані. – Косів, 2011. – 30 верес. (№ 39). – С. 4. – Режим доступу: <http://gk.kosiv.org/pdf/2011/39.2011.pdf> (дата звернення: 05.04.2015). – Назва з екрана.

32. **Гуцульська школа як регіональна українська національна** / Петро Лосюк // Народний учитель України Петро Лосюк : статті, дослідження, документи / Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” НАПН України. – Снятин, 2011. – С. 55–61.

33. ***З любов'ю до рідного краю** / Петро Лосюк // Гуцульський календар 2011. – [Б. м.], 2011. – С. 67.

34. **Замкнута система** [Електронний ресурс] : [інтерв'ю з директором Яворів. ЗОШ І–ІІІ ст. Косів. р-ну, чл.-кор. Нац. акад. пед. наук, нар. вчителем України П. Лосюком про реформування освіти для ліквідації проблеми малокомплект. шк. / провела Ольга Мончук] // Галичина : [інтернет-версія газети]. – Текст. дані. – Івано-Франківськ, 2011. – 1 лют. – Режим доступу: <http://www.galychyna.if.ua/publication/society/zamknuta-sistema/> (дата звернення: 05.04.15). – Назва з екрана.

35. **Замкнута система: освіта не може витягувати сама себе за вуха** : [інтерв'ю з директором Яворів. ЗОШ І–ІІІ ст. Косів. р-ну, чл.-кор. Нац. акад. пед. наук, нар. вчителем України П. Лосюком про реформування освіти для ліквідації проблеми малокомплект. шк. / провела Ольга Мончук] // Народний учитель України Петро Лосюк : статті, дослідження, документи / Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” НАПН України. – Снятин, 2011. – С. 114–117.

36. **Концептуальні основи гуцульської школи** / Петро Лосюк // Народний учитель України Петро Лосюк : статті, дослідження, документи / Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” НАПН України. – Снятин, 2011. – С. 61–69.

37. **Ростимо народних умільців** / Петро Лосюк // Народний учитель України Петро Лосюк : статті, дослідження, документи / Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” НАПН України. – Снятин, 2011. – С. 38–54.

38. **Щоб не замулити чисті джерела** / Петро Лосюк // Народний учитель України Петро Лосюк : статті, дослідження, документи / Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” НАПН України. – Снятин, 2011. – С. 93–105.

39. **Як ми йшли до гуцульської школи** [Електронний ресурс] / Петро Лосюк // Гуцули і Гуцульщина : літ.-мистец. і громад.-сусп. часоп. – Текст. дані. – Косів, 2011. – Вип. 4. – Режим доступу: <http://gig.if.ua/549/> (дата звернення: 05.04.2015). – Назва з екрана.

40. **Як ми прийшли до гуцульської школи** [Електронний ресурс] / Петро Лосюк // Освітнян. вісник : інформ.-метод. бюл. РМК та від. освіти Косів. РДА і Гуцул. освіт. ради. – Текст. дані. – Косів, 2011. – 24 листоп. (чис. 9), спецвип. до 20-ліття Гуцул. шк. – С. 2. – Режим доступу: http://kosiv.info/rda/images/visnyk/OV_09_24112011.pdf (дата звернення: 05.04.2015). – Назва з екрана.

41. **Як навчити професора** [Електронний ресурс] / Петро Лосюк // Освітнян. вісн. : інформ.-метод. бюл. РМК та від. освіти Косів. РДА і Гуцул. освіт. ради. – Текст. дані. – Косів, 2011. – 24 листоп. (чис. 9), спецвип. до 20-ліття Гуцул. шк. – С. 11. – Режим доступу: http://kosiv.info/rda/images/visnyk/OV_09_24112011.pdf (дата звернення: 05.04.2015). – Назва з екрана.

2012

42. **Гуцульська школа майбутнього** [Електронний ресурс] : [інтерв'ю з директором Яворів. ЗОШ І-ІІІ ст., чл.-кор. НАПН України, канд. пед. наук, нар. вчителем України П. Лосюком / інтерв'ю провела Л. Безпалова] // Гуцул. край : часоп. Косів. р-ну. – Текст. дані. – Косів, 2012. – 5 жовт. (№ 40). – С. 5. – Режим доступу: <http://gk.if.ua/wp-content/uploads/downloads/2012/40.2012.pdf> (дата звернення: 05.04.2015). – Назва з екрана.

До 50-річчя педагогічної діяльності Петра Лосюка.

43. **2012 рік – мистецький рік** династій різьбярів Шкрібляків-Корпанюків [Електронний ресурс] / Петро Лосюк // Гуцул. край : часоп. Косів. р-ну. – Текст. дані. – Косів, 2012. – 27 січ. (№ 4). – С. 3. – Режим доступу: <http://gk.if.ua/wp-content/uploads/downloads/2012/4.2012.pdf> (дата звернення: 05.04.2015). – Назва з екрана.

44. **Зробимо Косівщину** привабливою для туристів [Електронний ресурс] / Петро Лосюк // Гуцул. край : часоп. Косів. р-ну. – Текст. дані. – Косів, 2012. – 2 берез. (№ 9). – С. 5. – Режим доступу: <http://gk.if.ua/wp-content/uploads/downloads/2012/9.2012.pdf> (дата звернення: 05.04.2015). – Назва з екрана.

У статті йдеться про організацію культурно-мистецьких заходів у Косівському районі Івано-Франківської області з метою підвищення туристичного потенціалу району.

45. **Петро Лосюк: Невже чиновники не усвідомили істину: врятуємо сільську школу – врятуємо село?** [Електронний ресурс] : [бесіда з директором Яворів. шк. Косів. р-ну, нар. вчителем України П. Лосюком про найгостріші проблеми укр. освіти / записала Ольга Пошелюжна] // Галичина : [інтернет-версія газети]. – Текст. дані. – Івано-Франківськ. – 2012. – 20 листоп. – Режим доступу: <http://www.galychyna.if.ua/publication/society/tvorec-guculskoj-shkoli/> (дата звернення: 05.04.2015). – Назва з екрана.

46. **Петро Лосюк: „Я завжди був народним учителем”** [Електронний ресурс] : [до 50-літ. ювілею пед. діяльності] // Освітня. вісн. : інформ.-метод. бюл. РМК та від. освіти Косів. РДА і Гуцул. освіт. ради. – Текст. дані. – Косів, 2012. – 29 жовт. (чис. 8). – С. 6–7. – Режим доступу: <http://kosiv-rmk.edukit.if.ua/Files/downloadcenter/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%B2%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%E2%84%96%2014%2C%2029%20%D0%B6%D0%BE%D0%B2%D1%82%D0%BD%D1%8F%202012%D1%80.pdf> (дата звернення: 05.04.2015). – Назва з екрана.

47. **Поєднання профільного навчання старшокласників з трудовою підготовкою як нова дидактична система** / П. В. Лосюк // Педагогічна і психологічна науки в Україні : [зб. наук. пр.] : [в 5 т.] / НАПН України. – Київ, 2012. – Т. 1 : Загальна педагогіка та філософія освіти. – С. 331–345. – Бібліогр.: 5 назв.

48. ***Ред.: Люблю тебе, Гуцульщино!** [Електронний ресурс] : навч.-метод. посіб. /Б-ка гуцул. шк., Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” НАПН України ; за ред. Петра Лосюка, Аделі Григорук. – Текст. дані. – Косів : Писаний Камінь, 2012. – 396 с. – Режим доступу: <http://evrika.if.ua/wp-content/uploads/downloads/2014/08/%D0%9B%D1%8E%D0%B1%D0%BB%D1%8E-%D1%82%D0%B5%D0%B1%D0%B5-%D0%93%D1%83%D1%86%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%BE.pdf> (дата звернення: 05.04.15). – Назва з екрана.

2013

49. **Учитель повинен мати Божу іскру** : директор гуцул. шк. відзначає 50-річ. ювілей своєї праці / П. Лосюк // Пед. газета. – 2013. – Трав. (№ 5). – С. 4.

2014

50. **Гуцульська школа майбутнього** [Електронний ресурс] : інтерв'ю із П. Лосюком, директором Яворів. ЗОШ І–ІІІ ст. / [П. Лосюк]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://olympics.at.ua/news/guculska-shkola-majbutnogo-interv-ju-iz-petrom-losjukom-direktorom-javorivskoj-zosh-i-iii-stupeniv/2014-03-11-656> (дата звернення: 05.14.2015). – Назва з екрана.

II. ЛІТЕРАТУРА ПРО ПЕДАГОГІЧНУ ТА ГРОМАДСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

П. В. ЛОСЮКА

1997

51. ***Лосюк Петро** // Пелипейко І. Гуцульщина в літературі : довідник / І. Пелипейко. – Косів, 1997. – С. 95.

2000

52. ***Лосюк Петро** // Домашевський М. Історія Гуцульщини / М. Домашевський, Н. Библюк. – Львів, 2000. – Т. 5. – С. 520–522.

2005

53. **Крет, Н.** Гуцульська школа Петра Лосюка / Никанор Крет // Пед. газета – 2005. – Верес. (№ 9). – С. 8.

У статті узагальнено досвід діяльності П. Лосюка – члена-кореспондента НАПН України, директора Яворівського НВК, лауреата Всеукраїнської премії ім. В. Вернадського.

2006

54. **Близнюк, М.** Гуцульська школа / Микола Близнюк // Освіта. – 2006. – 22–29 берез. (№ 13). – С. 10–11.

У статті викладено досвід роботи Яворівської школи – комплексу I–III ступенів (Івано-Франківської області), яка працює за авторською концепцією організаційно-педагогічних засад діяльності гуцульської сільської школи як регіональної української національної Петра Лосюка (авторська „Школа здібностей”).

55. **Хлебнікова, Л.** Модель сучасної сільської школи : [авт. шк. П. В. Лосюка] / Л. Хлебнікова // Пед. газета. – 2006. – Берез. (№ 3). – С. 6.

У статті викладено досвід діяльності П. Лосюка – директора Яворівського НВК Косівського району Івано-Франківської області.

2009

56. **Антонець, М.** Національне виховання за П. Лосюком / М. Антонець // Директор шк. Україна. – 2009. – № 7/8. – С. 26–31.

Те саме // Народний учитель України Петро Лосюк : статті, дослідження, документи / Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” НАПН України. – Снятин, 2011. – С. 79–86.

2010

57. **Лосюк Петро Васильович** [Електронний ресурс] // Національна академія педагогічних наук України : [офіц. сайт]. – Текс. дані. – Київ, 2010. – Режим доступу: <http://naps.gov.ua/ua/structure/members/associate/> (дата звернення 05.04.15). – Назва з екрана.

Інформація про Лосюка Петра Васильовича – члена-кореспондента НАПН України.

2011

58. **Антонець, М.** Школи Василя Сухомлинського і Петра Лосюка: національно-патріотичний зміст навчально-виховного процесу / Михайло Антонець // Народний учитель України Петро Лосюк: статті, дослідження, документи / Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” НАПН України. – Снятин, 2011. – С. 16–23.

59. **Басова, А.** Виховання під смереками / Аліна Басова // Народний учитель України Петро Лосюк: статті, дослідження, документи / Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” НАПН України. – Снятин, 2011. – С. 28–32.

60. **Вітаємо з престижною нагородою** [Електронний ресурс] // Освітня. вісн. : інформ.-метод. бюл. РМК та від. освіти Косів. РДА і Гуцул. освіт. ради. – Текст. дані. – Косів, 2011. – 26 груд. (чис. 10). – С. 1. – Режим доступу: <http://kosiv-rmk.edukit.if.ua/Files/downloads/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%B2%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%E2%84%96%2010%2C%2026%20%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%BD%D1%8F%202011%D1%80..pdf> (дата звернення: 05.14.2015). – Назва з екрана.

Про нагородження П. Люсюка відзнакою „Золота фортуна” Міжнародної академії рейтингових технологій і соціології.

61. **Григорук, А.** Гуцульщинознавство в нашому освітньому просторі [Електронний ресурс] / Аделя Григорук // Гуцул. край: часоп. Косів. р-ну. – Текст. дані. – Косів, 2011. – 9 груд. (№ 49). – С. 5. – (Гуцульській школі – 20 років!). – Режим доступу: <http://gk.if.ua/wp-content/uploads/downloads/2011/12/49.2011.pdf> (дата звернення: 05.04.2015). – Назва з екрану.

62. **Григорук, А.** Завжди у пошуку / Аделя Григорук // Народний учитель України Петро Лосюк: статті, дослідження, документи / Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” НАПН України. – Снятин, 2011. – С. 11–15.

63. **Григорук, А.** Нова дидактична система / Аделя Григорук // Народний учитель України Петро Лосюк: статті, дослідження, документи / Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” НАПН України. – Снятин, 2011. – С. 106–114.

64. **До 75-річчя народного вчителя України Петра Лосюка з Яворова** вийшла книга у серії „Бібліотека гуцульської школи” [Електронний ресурс] // Івано-Франківська ОДТРК „КАРПАТИ”. – Текст. дані. – Івано-Франківськ, 2011. – 11 берез. – Режим доступу: <http://odtrk.if.ua/2011/03/22/%D0%B4%D0%BE-75-%D1%80%D1%96%D1%87%D1%87%D1%8F-%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%B2%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8F-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8-%D0%BF%D0%B5/> (дата звернення: 05.04.1015). – Назва з екрана.

Про вихід у світ видання „Народний учитель України Петро Лосюк : статті, дослідження, документи”.

65. **Козьменчук, В.** Гуцульський освітянський корифей / Володимир Козьменчук // Народний учитель України Петро Лосюк : статті, дослідження, документи / Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” НАПН України. – Снятин, 2011. – С. 9–11.

66. **Крет, Н.** Ініціатор оновлення освіти / Никанор Крет // Народний учитель України Петро Лосюк : статті, дослідження, документи / Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” НАПН України. – Снятин, 2011. – С. 87–93.

67. **Петро Лосюк** – „засновник „Гуцульської школи” [Електронний ресурс] : до 75-річчя від дня народж. Петра Лосюка // Косівська центральна районна бібліотека : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Косів, 2011. – Режим доступу: <http://kosivlibrary.if.ua/2011/03/11/215/> (дата звернення: 05.04.2015). – Назва з екрана.

68. **Лосюк Петро Васильович** // Директор шк., ліцею, гімназії. – 2011. – № 3. – С. 111. – (Наші ювіляри!)

Вітальне слово з нагоди ювілею.

69. **Мостова, Т.** Яворівська висота / Таїсія Мостова // Народний учитель України Петро Лосюк : статті, дослідження, документи / Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” НАПН. – Снятин, 2011. – С. 24–28. – Зміст: Коротке слово про директора школи ; Я йшов до гуцульської школи все життя ; Ментальність гуцулів ; Яворів – це не Гарвард, але вже не провінція ; Життя в злагоді з природою.

70. **Народний учитель України Петро Лосюк** : статті, дослідження, документи / Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” НАПН України ; упоряд., заг. ред. Аделі Григорук. – Снятин : Прут Принт, 2011. – 150 с. : фотогр. – (Бібліотека гуцульської школи). – Бібліогр.: с. 148–149.

71. **Освітянський вісник** [Електронний ресурс] : інформ.-метод. бюл. РМК та від. освіти Косів. РДА і Гуцул. освіт. ради. – Текст. дані. – Косів, 2011. – 24 листоп. (чис. 9), спецвип. до 20-ліття Гуцул. шк. – Режим доступу: <http://kosiv-rmk.edukit.if.ua/Files/downloads/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%B2%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%E2%84%96%209%2C%2024%20%D0%BB%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%B0%202011%D1%80..pdf> (дата звернення: 05.04.2015). – Назва з екрана. – Зміст: Козьменчук, В. Гуцульська школа через призму філософії освіти / Володимир Козьменчук. – С. 1 ; Лосюк, П. Як ми йшли до гуцульської школи / Петро Лосюк. – С. 2 ; Будзак, І. Ювілей освітян Гуцульщини / Іван Будзак. – С. 3 ; Габорах, М. Освітянський феномен / Мирослав Габорах. – С. 3 ; Никифоряк, Д. „Нас зібрала внутрішня потреба” / Дмитро Никифоряк. – С. 4 ; Гребенщиків, В. Гуцульщинознавство: романтичні мрії та реальність втілення / Володимир Гребенщиків. – С. 4 ; Курищук, В. На міцному підмурівку / Василь Курищук. – С. 5 ; Лосюк, М. Залюблений у Гуцульщину : [про П. Лосюка] / Микола Лосюк. –

С. 5–6 ; Зеленчук, І. Гуцульська школа гірського господарства / Іван Зеленчук. – С. 6 ; Карий. В. „Моїм кредо завжди була турбота про школу, про дітей” / Володимир Карий. – С. 7 ; Сенчук, Л. Я. Дошкілля Косівщини ділиться досвідом / Сенчук Л. Я. – С. 7–8 ; Григорук, А. Радість пізнання рідного краю / Аделя Григорук. – С. 9 ; Камінська, М. Вивчення історії Гуцульщини в школі / Мирослава Камінська. – С. 9 ; Ткачук, О. Виховуємо надійну зміну : [про викладання укр. мова та літ. в гуцул. шк.] / Оксана Ткачук. – С. 9 ; Боєчко. О. Поговоримо про Гуцульщину англійською / Оксана Боєчко. – С. 10 ; Григорук, П. Деякі аспекти гуцульщинознавства та туризму / Петро Григорук. – С. 10 ; Ємець, Н. Гуцульщинознавство у позашкільні / Надія Ємець. – С. 11 ; Лосюк, П. Як навчити професора / Петро Лосюк. – С. 11.

72. **Пелипейко, І.** Петро Лосюк // Народний учитель України Петро Лосюк : статті, дослідження, документи / Н.-д. лаб. „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” НАПН України. – Снятин, 2011. – С. 33–36.

73. **Публікації гуцульської школи** // Народний учитель України Петро Лосюк : статті, дослідження, документи / упоряд., заг. ред. Аделі Григорук. – Снятин, 2011. – С. 142–147. – Зміст: Видані книги П. В. Лосюка. – С. 142 ; Видання науково-дослідної лабораторії „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” серії „Бібліотека гуцульської школи”. – С. 142–143 ; Видання науково-дослідної лабораторії „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство” серії „Бібліотека гуцульської школи” інших авторів. – С. 143–144 ; Статті П. В. Лосюка в книжках, збірниках, журналах. – С. 143–147.

2012

74. **Івано-Франківщина:** Яворівська гуцульська школа-комплекс відзначила своє 65-річчя в університетських стінах [Електронний ресурс] // Вільний молодіжний портал. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://fri.net.ua/node/1550> (дата звернення: 05.05.2015). – Назва з екрана.

Про презентацію Яворівської гуцульської загальноосвітньої школи-комплексу I–III ступенів Косівського району Івано-Франківської області в Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника.

75. **Лосюк Петро Васильович** [Електронний ресурс] // Международная Академия рейтинговых технологий и социологии „Золотая фортуна” : [офиц. сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу: http://businessbookgf.org/business_partners/personas/losyuk_petro_vasylovych (дата звернення: 05.04.2015). – Назва з екрана.

76. **Сеняк, В.** Нове видання „Бібліотеки гуцульської школи” [Електронний ресурс] / Василина Сеняк // Освітня. вісн. : інформ.-метод. бюл. РМК та від. освіти Косів. РДА і Гуцул. освіт. ради. – Текст. дані. – Косів, 2012. – 21 трав. (чис. 4/5). – С. 23. – Режим доступу: <http://kosiv-rmk.edukit.if.ua/Files/downloadcenter/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%B2%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%E2%84%96%2011%2C%2021%20%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D1%8F%202012%D1%80..pdf> (дата звернення: 05.04.2015). – Назва з екрана.

Про вихід у світ науково-методичного посібника: Люблю тебе, Гуцульщино! : наук.-метод. посіб. / П. В. Лосюк, А. Г. Григорук. – Косів: Писаний Камінь, 2012. – 396 с.

2013

77. **Джус, О.** Гуцульський освітянський корифей Петро Васильович Лосюк / Оксана Джус, Тарас Паска // Гірська шк. Укр. Карпат. – 2013. – № 8/9. – С. 193–196. – Бібліогр.: 14 назв. – Відомості доступні також з інтернету: http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCkQFjAB&url=http%3A%2F%2Ffirbis-nbu.gov.ua%2Fcgi-bin%2Ffirbis_nbu%2Fcgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2Fgsuk_2013_8-9_55.pdf&ei=OhhbVI6gPlauPMmfgMgO&usg=AFQjCNE6zXM0yKs1Ulyme0NvsVG9Pu4iA&bvm=bv.78677474,d.ZWU&cad=rja (дата звернення: 05.04.2015).

У статті проаналізовано громадську діяльність та педагогічну творчість Петра Лосюка щодо створення авторської гуцульської школи („Школи здібностей”): виокремлено найважливіші чинники формування феномену Петра Лосюка як педагога-практика і науковця. З’ясовано сутність провідних положень творчого доробку вченого та розкрито їх виховний потенціал; простежено можливість більш широкого використання педагогічних ідей П. Лосюка у сучасному навчально-виховному процесі.

78. **Черкач, Н.** Подвижник гуцульської школи / Наталія Черкач, Василь Черкач. – Вижниця : Черемош, 2013. – 59 с. портр. – (Бібліотека гуцульської школи). – Бібліогр.: с. 57.

79. **Шкрібляк, М.** Нехай святиться ім’я Ваше, а світло добрих діл не згасне! [Електронний ресурс] / Микола Шкрібляк. – Текст. дані. – 2013. – Режим доступу:

http://lucan.io.ua/s421095/nehay_svyatitsya_imya_vashe_a_svitlo_dobrih_dil_ne_zgasne (дата звернення: 05.04.2015). – Назва з екрана.

ПАТРІОТИЧНЕ ТА ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ (реферативний огляд, частина II)

Упорядник

Рабаданова Л. В., канд. філос. наук, завідувач сектору реферативної інформації відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

З огляду на суспільно-політичну ситуацію в Україні все більшої актуальності набуває формування в молодого покоління почуття патріотизму та активної громадянської позиції. Школа має виховувати громадянина-патріота, готового розбудовувати Україну

як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єднанню українського народу та встановленню миру й злагоди в суспільстві. Патріотичне та духовно-моральне виховання школярів взаємопов'язані, оскільки їх основою є історичні й культурні цінності, традиції і звичай народу, значення яких зростає в умовах європейської інтеграції України.

1. Крикун, І. Є. Проблема формування працелюбства в учнів початкових класів у вітчизняній педагогічній думці (друга половина XIX – початок XX століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.01 „Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Крикун Ірина Євгенівна ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : [б. в.], 2011. – 20 с. – укр.

Систематизовано погляди зарубіжних і вітчизняних педагогів окресленого історичного періоду щодо суті, шляхів та способів формування працелюбства в учнів початкової школи. Визначено етапи й адекватні їм провідні тенденції розвитку проблеми формування працелюбства в учнів початкової школи у педагогічній теорії досліджуваного періоду. На підставі аналізу історико-педагогічної літератури, архівних джерел і публіцистичних матеріалів виявлено й узагальнено досвід формування працелюбства в учнів початкових шкіл, що здійснювався за такими напрямками: використання виховного потенціалу навчальної праці (зміст освіти, методи навчання, шкільна організація, предмети трудового навчання), відображення питань формування працелюбства в учнів початкових шкіл на сторінках педагогічної преси; звернення до надбань етнопедагогіки. Окреслено перспективи творчого використання набутого досвіду з формування працелюбства в учнів початкових класів за сучасних умов.

2. Шаповалова, Н. Патріотичне виховання студентів педагогічного коледжу з використанням засобів ІКТ / Наталія Шаповалова // Рідна шк. – 2011. – № 11. – С. 64–67. – Бібліогр.: 8 назв. – укр.

Актуалізовано потребу розв'язання проблем, пов'язаних з вихованням патріотизму та формуванням громадянської свідомості української молоді. Висвітлено досвід патріотичного виховання майбутніх педагогів у Бериславському педагогічному коледжі, зокрема використання методу проектів. Показано переваги системи роботи із застосуванням інформаційно-комунікаційних та інтернет-технологій у патріотичному вихованні студентів. У вигляді таблиці наведено етапи, зміст та очікувані результати виконання історико-пошукової роботи за проектом «Моя родина в роки війни». Визначено ефективні форми діяльності, спрямованої на становлення патріотичної особистості, що усвідомлює цінності рідної історії і культури, має чітку громадянську позицію та готова працювати на благо рідної країни.

3. Тимчик, М. В. Патріотичне виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-масової роботи : автореф. дис. канд. пед. наук : [спец.] 13.00.07 „Теорія та методика виховання” / Тимчик Микола Валерійович ; Ін-т проблем виховання НАПН України. – Київ : [б. в.], 2012. – 19 с. – укр.

Розглянуто проблему патріотичного виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-масової роботи. Проаналізовано стан дослідженості проблеми патріотичного виховання в психолого-педагогічній літературі. Уточнено сутність поняття «патріотичне виховання старших підлітків», яке потрактовано як формування в учнів VII - IX класів патріотичної свідомості, почуття вірності Батьківщині, відповідальності за свої вчинки, готовності захищати інтереси рідної школи, місцевості, України, поважного ставлення до відомих земляків, національних традицій. Вивчено досвід ЗНЗ з патріотичного виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-масової роботи. Охарактеризовано критерії, показники та рівні патріотичної вихованості старших підлітків у процесі фізкультурно-масової роботи. Визначено зміст, форми та методи патріотичного виховання учнів та експериментально перевірено їх ефективність.

4. Кардашова, І. Виховуємо патріотів України / Ірина Кардашова // Директор шк., ліцею, гімназії. – 2013. – № 5. – С. 60–64. – Бібліогр.: 9 назв. – укр.

Обґрунтовано, що за умов розбудови громадянського суспільства патріотичне виховання учнівської молоді є головною складовою системи навчально-виховної та позакласної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах. Висвітлено систему роботи педагогічного колективу СЗШ № 30 м. Дніпродзержинськ з національно-патріотичного виховання учнів, домінантою якої є формування в особистості поваги до історичної спадщини та національних цінностей українського народу. Наголошено, що практична цінність представленої системи становлення громадянської позиції полягає у використанні новітніх інформаційних технологій, колективних творчих справ. Охарактеризовано пріоритетні напрями діяльності шкільного музею бойової

слави з формування в учнів громадянських, комунікативних і соціальних компетенцій.

5. Кульчицький, В. Соціально-педагогічні основи патріотичного виховання у педагогічній спадщині В. Сухомлинського / Віталій Кульчицький // Молодь і ринок. – 2014. – № 3. – С. 70–75. – Бібліогр.: 14 назв. – укр. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Mir_2014_3_16.

Проаналізовано соціально-педагогічні основи патріотичного виховання у педагогічній спадщині В. Сухомлинського. Розкрито суть такого виховання в сучасних соціально-педагогічних реалій. Висвітлено роль соціально-педагогічних основ патріотичного виховання в становленні особистості як громадянина. Обґрунтовано потребу вивчення й аналізу з погляду сьогодення цілісної поетапної системи такого виховання молоді у радянські часи. Визначено, що особистість має реалізовуватися у контексті соціального запиту та педагогічного впливу.

6. Долецька, Л. Основні етапи патріотичного виховання молодших школярів засобами краєзнавчої роботи / Світлана Долецька // Молодь і ринок. – 2014. – № 3. – С. 106–111. – Бібліогр.: 7 назв. – укр. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Mir_2014_3_23.

Розглянуто основні етапи патріотичного виховання молодших школярів, які пов'язані з використанням засобів краєзнавства. Обґрунтовано концепцію формування в дитини уявлення про Малу Батьківщину як частину Великої Батьківщини, про її особисту цінність для неї нарівні з рідною оселею та сім'єю. Запропоновано етапи, які охоплюють початкову школу і спрямовані на поетапне формування уявлень дитини про патріотичні категорії від сім'ї, міста, краю до країни. Акцентовано увагу на тому, що запорукою успіху у справі патріотичного виховання молодшого школярів є послідовність, неперервність, системність та спрямованість.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН БАЛТІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

(анотований бібліографічний список, частина II)

Упорядник

Янюк С. С., молодший науковий співробітник відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

До списку ввійшли бібліографічні описи авторефератів дисертацій, монографій, збірників наукових праць, публікацій у періодичних та продовжуваних виданнях та Інтернет-ресурсів. У межах розділів документи розміщено за абеткою авторів і назв. Список має наскрізну нумерацію. Хронологічні межі дібраного матеріалу: 2003–2014 рр.

Анотований бібліографічний список адресовано науковим працівникам, аспірантам, учителям, студентам, які готують наукові роботи, а також всім, хто цікавиться зазначеною вище темою.

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОЇ РЕФОРМИ В ЛИТОВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

1. **Балтренас, П.** Модель організації докторантури в Вильнюсском техническом университете / П. Балтренас // Высш. образование в России. – 2014. – № 7. – С. 151–156.

Описано досвід розроблення та реалізації програм докторантури у Вільнюському технічному університеті ім. Гядімінаса. Вказано критерії прийому в докторантуру за напрямом „Інженерія навколишнього середовища”, її завдання і мету, цілі, особливості організації, обсяг і зміст навчальної підготовки. Охарактеризовано вимоги до докторантів та їхніх керівників, детально описано процеси захисту докторської дисертації та оцінювання знань докторантів.

2. **Данилова, О. Є.** VISKAS GERAI! (литовською мовою – все добре!) : слово „вчитель” у цій країні не означає „невдаха” / О. Є. Данилова // Пед. майстерня. – 2013. – № 10. – С. 15–18.

Охарактеризовано реформи в освітній галузі Литви, які були проведені після вступу країни до Європейського Союзу. Проаналізовано наслідки здійсненого реформування системи освіти.

3. **Вища освіта** за кордоном. Литва [Електронний ресурс] // INSA. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://yourinsa.com/ua/2013-08-07-14-58-42/litva> (дата обращения: 23.04.15). – Загл. с екрана.

У статті розглянуто особливості системи вищої освіти в Литві. Подано детальну інформацію про кожен із освітніх рівнів вищої освіти, зокрема:

бакалаврат, магістратуру та різновидів професійної спеціалізованої вищої освіти.

4. **Забуліоніс, А.** Альгірдас Забуліоніс: „Запровадження внутрішніх іспитів у вишах, як і врахуванням середнього бала атестата, створюється „чорний хід” до вищої освіти” : [розмова з міжнар. експертом, автором системи зовніш. тестування Литви Альгірдасом Забуліонісом про шляхи розвитку та вдосконалення литов. системи тестування. Подано поради щодо удосконалення системи оцінювання якості освіти в Україні / записав О. Онищенко] // Дзеркало тижня. – 2010. – 10–16 квіт. (№ 14). – С. 12.

5. **Забуліоніс, А.** Система єдиного прийому: досвід Литви / А. Забуліоніс // Вісн. ТІМО. Тестування і моніторинг в освіті. – 2009. – № 4. – С. 20–22.

Розглянуто проблему вступу до вищих навчальних закладів. Представлено досвід Литви щодо організації прийому студентів до ВНЗ. Розкрито напрямки діяльності Асоціації вищих навчальних закладів, яка займається організацією єдиного прийому вступників.

6. **Ивашкене, В.** Анализ физической активности и уверенности в себе студентов гуманитарных факультетов вузов Каунаса (Литва) / Ивашкене Виде, Скирене Валентина, Чепелёнене Юргита // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. – Харків, 2013. – № 8. – С. 21–25. – Библиогр.: 18 назв. – Текст статті доступен в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/PPMB_2013_8_5.pdf (дата обращения: 23.04.15).

Вивчалася впевненість у собі студентів залежно від їхньої фізичної активності й відвідуваності обов'язкових і необов'язкових занять фізичною культурою. На основі опитувальника Заборскіса А. (1997) було розроблено анкету для встановлення рівня фізичної активності студентів. При виявленні впевненості студентів у собі використовувалася методика Століна В. (1983). З'ясовано, що фізично активні ті, котрі займаються спортом і відвідують обов'язкові заняття фізичною культурою студенти, більш упевнені в собі.

7. **Кравцова, А.** Семинар института ЮНЕСКО по информационным технологиям в образовании „Мультимедиа в образовании” в Литве / А. Кравцова, И. Кириченко // Информатика и образование. – 2003. – № 1. – С. 15–19.

Міститься інформація про семінар „Мультимедіа в освіті”, який було проведено для представників закладів освіти Литви. На семінарі розглядалася проблема впровадження інформаційних та комунікаційних технологій у латвійську освітню систему. Розкрито роль учителя в процесі застосування мультимедійних технологій, проаналізовано можливості мультимедіа під час навчального процесу.

8. **Литва:** модель використання національних стандартизованих тестувань (НСТ) при вступі до ВНЗ // Вісн. ТІМО. Тестування і моніторинг в освіті. – 2012. – № 1/2. – С. 45–47.

Розглянуто досвід Литви щодо організації вступу абітурієнтів до вищих навчальних закладів. Охарактеризовано систему національних стандартизованих тестувань (НСТ), які використовують для проведення випускних іспитів у школі

(матура) та вступних іспитів до ВНЗ. Розкрито переваги та вади запровадження НСТ у систему освіти Литви.

9. **Мясников, В.** Национальное тестирование / В. Мясников // Образоват. технологии. – 2007. – № 3. – С. 34–35.

Розглянуто особливості системи оцінювання якості шкільної освіти в Литві. Охарактеризовано методи й засоби контролю та оцінювання навчальних досягнень випускників шкіл.

10. **Никифоровс, Н. В.** Политические аспекты Болонского процесса на примере Латвии, Литвы и Эстонии : автореф. дис. ... канд. полит. наук : специальность 23.00.04 „Политические проблемы международных отношений, глобального и регионального развития” / Никифоровс Никита Валерьевич ; Моск. гос. ин-т междунар. отношений. – М., 2010. – 30 с.

Проаналізовано реформи вищої освіти в країнах Балтії, які розпочалися до їх вступу в Болонський процес (1999 р.) і до проголошення (1990 р.) та отримання ними незалежності (1991 р.). Доводиться, що реформи тою чи іншою мірою торкнулися більшості аспектів освітнього процесу та його середовища, сформульованих у Болонській декларації. Зазначається, що в Латвії, Литві та Естонії відсутні публікації, що містять критичне ставлення до необхідності впровадження Болонських реформ.

11. **Пушкарьова, Т.** Системи освіти країн-членів ради Європи / Т. Пушкарьова, Е. Воронцова, О. Войтко // Директор шк., ліцею, гімназії. – 2011. – № 5. – С. 33–34.

У публікації охарактеризовано освітні системи 12 країн-учасниць Ради Європи, зокрема Литви. Розглянуто систему дошкільної, початкової, середньої та вищої освіти країни. Розкрито пріоритети розвитку литовської системи освіти.

12. **Саннікова, Т. В.** Досвід впровадження предметів духовно-морального спрямування в загальноосвітній школі / Т. В. Саннікова // Наша шк. – 2011. – № 4. – С. 117–120. – Бібліогр.: 8 назв.

У статті зосереджено увагу на впровадженні духовного та релігійного виховання в освіті Литви, де представниками всіх традиційних конфесій було створено єдину програму обов'язкового курсу „Релігія” для початкової та середньої ланок школи, а для старших класів – курс „Християнська етика та психологія подружнього життя”. Проаналізовано релігійну освіту в Естонії, де участь у розробленні програм поряд із відповідними міністерствами брала і Рада церков Естонії.

13. **Сисоєва, С. О.** Литва (Литовська Республіка) / Світлана Сисоєва, Тетяна Кристопчук // Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / Світлана Сисоєва, Тетяна Кристопчук ; НАПН України, Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Рівне, 2012. – С. 93–94.

Виокремлено основні категорії освіти Литви та параметри структури обов'язкової освіти. Розглянуто тенденції, які домінують у структурі литовської вищої освіти. Охарактеризовано етапи та зміст освіти, її види,

структуру й особливості. Визначено рівні освіти, ступеневість та специфіку кваліфікацій, типи вищих навчальних закладів, академічних рівнів і ступенів.

14. **Университетское образование** в Литве в контексте трансформации / О. А. Барчкute, Б. А. Галинене, А. Ю. Марчинскас, А.-В. А. Матулионис // Социол. исслед. Социс. – 2007. – № 10. – С. 75–80. – Библиогр.: 5 назв.

Представлено особливості університетської освіти в Литві. Розглянуто процеси трансформації, які було здійснено в литовській вищій освіті, зокрема її демократизація та збільшення доступності для всіх верств населення. Вивчено проблему якості вищої освіти. Проведено та представлено результати дослідження якості й культури навчального процесу на прикладі Вільнюського університету. Охарактеризовано шляхи підвищення ефективності діяльності університетів.

15. **Швентицкієне, А.** Підвищення привабливості освітнього навчального закладу / А. Швентицкієне, А. Швентицкас, Г. Пахарєва // Пед. майстерня. – 2013. – № 10. – С. 19–20.

Розглянуто досвід Литви щодо підвищення рівня освіти, поліпшення її якості та привабливості для батьків та учнів. Обґрунтовано методи та шляхи вдосконалення освітнього процесу у школах. Подано матеріали круглого столу на тему: „Сучасні методи та форми мотивації вчителів до творчості та науково-пошукової діяльності. Досвід Литви та України”, який відбувся 15 травня 2013 р. у м. Києві.

16. **Шеломовська, О.** Державне управління вищою освітою в посткомуністичних країнах Європейського Союзу: досвід для України / Оксана Шеломовська // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Дніпропетровськ, 2012. – № 2. – С. 86–95. – Библиогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_02\(13\)/12somsdu.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_02(13)/12somsdu.pdf) (дата звернення: 23.04.15).

Аналізуються процеси трансформації державного управління вищою освітою в Литві та Угорщині. Розглянуто та проаналізовано нормативно-правові документи цих держав щодо організації управління вищою освітою. Запропоновано низку заходів, які можуть бути проведені в Україні з метою модернізації державного управління вищою освітою.

17. **Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija** : [офіц. сайт Міністерства освіти і науки Литовської Республіки]. – Режим доступу: <http://www.smm.lt/> (дата звернення: 24.04.15).

Міститься інформація про систему освіти Литви.

III. СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ОСВІТИ ЕСТОНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

18. **Бауман, Х.** Система вищого образования в Эстонии / Х. Бауман // Альма матер (Вестн. высш. шк.). – 2004. – № 1. – С. 33–36.

Розглянуто характерні особливості системи вищої освіти Естонії. Досліджено питання стандартизації вищої освіти. Охарактеризовано процес проведення акредитації вищих навчальних закладів та їх навчальних програм.

19. Бауман, Х. Система высшего образования и аккредитации в Эстонии [Электронный ресурс] / Хиллар Бауман // PHOENIX. – Текст. дан. – Режим доступа: http://phoenix.irc.ee/files/Article_laasberg-2.doc (дата обращения: 23.04.15). – Загл. с экрана.

У статті розглянуто особливості організації вищої освіти в Естонії. Охарактеризовано рівні вищої освіти, зокрема бакалаврат, магістратуру та докторантуру. Досліджено питання ліцензування приватних вузів. Охарактеризовано етапи акредитації вузів Естонії та її типи, зокрема: акредитацію програм та інституціональну акредитацію. Описано зміни, які відбулися в естонській системі освіти після підписання Болонської декларації.

20. Ватковська, М. Г. Досвід Росії, Білорусі та Естонії щодо впровадження електронного урядування у сфері освіти / М. Г. Ватковська // Держава та регіони. Серія: Держ. управління. – 2014. – № 1. – С. 3–7. – Бібліогр.: 20 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/drdu_2014_1_3.pdf (дата звернення: 23.04.15).

Проаналізовано стан розвитку електронного урядування у сфері освіти в таких країнах, як Російська Федерація, Білорусь та Естонія. Порівняно особливості надання освітніх послуг, їх тематичну спрямованість на урядових порталах зазначених країн. Показано відмінні характеристики реформи всієї структури державного управління. Визначено, що створення інформаційних порталів надає змогу забезпечити універсальне обслуговування громадян та доступ до інформації.

21. Гаранжа, Е. Мифы и правда о „русских вузах” в Эстонии / Евгения Гаранжа // Альма матер (Вестн. высш. шк.). – 2004. – № 5. – С. 40–44.

Розглянуто проблеми діяльності нелегальних приватних російських вищих навчальних закладів та представництв університетів на території Естонії. Розкрито принципи їх роботи.

22. Державний екзамен з історії в Естонії // Історія в сучас. шк. – 2012. – № 6. – С. 2–6.

У статті висвітлено досвід Естонії із проведення контролю та оцінювання знань школярів з історії. Наведено приклад тестів, які поєднують матеріали історії Естонії та всесвітньої історії й передбачають роботу з різними джерелами інформації (документами, картами, фотографіями тощо).

23. Добро пожаловать в эстонскую школу: в помощь родителям [Электронный ресурс] / [сост.: Леело Кингисепп, Ану Лууре]. – Текст. дан. – Таллин, 2010. – Режим доступа: http://www.meis.ee/bw_client_files/integratsiooni_sihtasutus/public/img/File/Tere_tulemast_Eesti_kooli_rus.pdf (дата обращения: 23.04.15). – Загл. с экрана.

Книга „Ласкаво просимо в естонську школу” – це керівництво для сімей, які приїхали в Естонію і діти яких почали навчатися в естонській школі. Книга містить короткий огляд освітньої системи Естонії, знайомить зі шкільним

життям у країні, а також містить поради батькам щодо адаптації дитини до нового навчального середовища.

24. Естонія // Багатомовна Європа : тенденції у політиці і практиці мультилінгвізму в Європі / British Council ; [керівник проекту Мартін Хоуп ; ред.: Гуус Екстра, Кутлай Йагмур]. – Київ, 2012. – С. 98–100. – Бібліогр.: 6 назв.

Представлено результати дослідження, проведеного в рамках проекту „Багатомовна Європа”, що виконувався Британською Радою в партнерстві з провідними європейськими агенціями, залученими до дослідження теми багатомовності. У 25 країнах і регіонах Європи, зокрема в Естонії, було досліджено використання державних, іноземних, регіональних мов, мов меншин, а також мов іммігрантів. У процесі дослідження було охоплено різні галузі суспільства, проаналізовано мовну політику і практику на всіх рівнях освіти, в засобах масової інформації, у державних службах та громадських місцях, у бізнесі.

25. Калакаускас, И. Образовательная система Эстонии / И. Калакаускас // Завуч. – 2007. – Листоп. (№ 31). – С. 7–11.

Розглянуто тенденції розвитку освітньої системи Естонії, починаючи з 1991 р. Охарактеризовано проблеми, які існують на рівні основної школи, середньо-спеціальної та вищої освіти та запропоновано шляхи їх вирішення. Розкрито особливості проведення вступної кампанії у вищих навчальних закладах освіти. Проаналізовано переваги та недоліки реформування освіти після вступу країни до Євросоюзу.

26. Калакаускас, І. Освіта в Естонії / І. Калакаускас // Упр. освітою. – 2010. – Лют. (чис. 4). – С. 24–25.

Охарактеризовано та проаналізовано реформи освітньої системи Естонії, які були проведені після проголошення незалежності країни. Розглянуто переваги та недоліки нововведень, які було впроваджено в школах, вищих навчальних закладах та професійних навчальних закладах, починаючи з 1991 р. Розглянуто особливості застосування передових інформаційних технологій у шкільному навчально-виховному процесі.

27. Кравченко, О. Етичні цінності сестринської справи: зарубіжний досвід / Олена Кравченко // Вісн. Черкас. ун-ту. Серія: Пед. науки. – 2012. – № 32. – С. 53–56. – Бібліогр.: 8 назв.

У статті подано загальну характеристику освітніх програм фахової підготовки майбутніх молодших медсестер у зарубіжних країнах (Естонії, Болгарії, США, Польщі), що спрямовані на формування професійної етики.

28. Мясников, В. Национальное тестирование / В. Мясников // Образоват. технологии. – 2007. – № 3. – С. 43–44.

Охарактеризовано систему контролю й оцінювання якості вищої освіти Естонії. Розглянуто переваги та недоліки переходу на шестибальну літерну систему оцінювання знань студентів у вищих навчальних закладах. Проаналізовано особливості оцінювання знань випускників шкіл під час вступу до ВНЗ.

29. Образование в Эстонии – неспешная поступь к европейскому благоденствию [Электронный ресурс] // DEC education : [офиц. сайт образоват. агентства в Украине и Молдове]. – Электрон. дан. – Режим доступа: <http://dec-edu.com/ar-112.html> (дата обращения: 23.04.15). – Загл. с экрана.

Охарактеризовано систему вищої освіти Естонії. Зазначено, що в Естонії прийнято традиційну градацію на бакалаврат, магістратуру та докторантуру. Країна повноцінно імплементувала всі досягнення Болонського процесу і входить до Європейського ENIC/NARIC. Розглянуто особливості навчання іноземних студентів в естонських вузах.

30. Пушкарьова, Т. Системи освіти країн-членів ради Європи / Т. Пушкарьова, Е. Воронцова, О. Войтко // Директор шк., ліцею, гімназії. – 2011. – № 5. – С. 23–24.

У статті розглянуто освітні системи 12 країн-учасниць Ради Європи, у тому числі Естонії. Дано характеристику системі середньої та вищої освіти країни. Розкрито основні пріоритети розвитку вищої освіти.

31. Свірська, Л. Особливості перехідного періоду / Лідія Свірська // Дит. садок. – 2005. – Берез. (чис. 13). – С. 8.

Розглянуто особливості реорганізації дошкільної освіти Естонії. Охарактеризовано механізми фінансування дошкільних освітніх установ. Розкрито та проаналізовано шляхи здійснення контролю за якістю освітніх послуг у дитячих садках. Представлено досвід роботи з організації підвищення кваліфікації вихователів.

32. Свірська, Л. Подорож до дитячих садків Естонії / Лідія Свірська // Дит. садок. – 2005. – Берез. (чис. 13). – С. 6–7.

У статті розглянуто особливості організації дошкільної освіти в Естонії на прикладі досвіду роботи дитячих садків центральної, південної та східної частин країни. Охарактеризовано досвід організації харчування у дошкільних навчальних закладах.

33. Сисоєва, С. О. Естонія (Республіка Естонія) / Світлана Сисоєва, Тетяна Кристопчук // Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / Світлана Сисоєва, Тетяна Кристопчук ; НАПН України, Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Рівне, 2012. – С. 60–62.

Ознайомлено з основними категоріями освіти Естонії. Виокремлено параметри структури обов'язкової освіти. Розглянуто тенденції, які домінують у структурі естонської вищої освіти. Охарактеризовано етапи та зміст освіти, її види, структуру та особливості. Визначено рівні освіти, ступеневість та специфіку кваліфікацій, типи вищих навчальних закладів, академічних рівнів та ступенів.

34. Ткаченко, В. І. Європейський вибір освітньої політики та проблеми розвитку управління освітою: досвід країн Балтії [Електронний ресурс] / В. І. Ткаченко // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. / Харків. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. –

Харків, 2012. – Вип. 1. – С. 410–416. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tpdu_2012_1_62.pdf (дата звернення: 23.04.15).

Розглянуто особливості та проблеми становлення й розвитку системи управління освітою на прикладі досвіду країн Балтії. Визначено напрямки подальшого розвитку освітньої політики в Україні.

35. **Ткаченко, В. І.** Розвиток електронного врядування системи освіти в Естонії [Електронний ресурс] / Ткаченко В. І. // Державне управління: теорія та практика : [електрон. наук. фак. вид.] / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Текст. дані. – Київ, 2011. – № 2. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Tkachenko.pdf> (дата звернення: 23.04.15). – Назва з екрана.

Проаналізовано досвід запровадження системи електронного врядування в систему освіти в Естонії. Проведено науковий аналіз особливостей функціонування електронної системи управління галуззю освіти в Естонії та визначено характер її впливу на освітню систему.

36. **Пять „вызовов”** в образовании Эстонии: стратегия образования Эстонии на 2012–2020 гг. [Электронный ресурс] // Elu5x. – Текст. дан. – Режим доступа: http://elu5x.kogu.ee/public/5_vyzovov_v_obrazovanij_estonij.pdf (дата обращения: 23.04.15). – Загл. с экрана.

Представлено проект стратегії розвитку системи освіти Естонії на 2012–2020 рр. Охарактеризовано п'ять головних завдань розвитку сучасної освіти та запропоновано шляхи їх вирішення.

37. **Чернишова, Є.** Куди стрибає естонський тигр: освіта в Естонії / Є. Чернишова // Директор шк. – 2001. – Верес. (№ 35). – С. 12–13.

У статті висвітлено досвід Естонії з організації шкільної освіти. Зокрема розглянуто питання фінансування шкіл, підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, інформатизації шкіл. Охарактеризовано структуру навчання в естонській системі освіти.

38. **Haridus – ja Teadusministeerium** [офіц. сайт Міністерства освіти і науки Естонської Республіки]. – Режим доступу: <https://www.hm.ee/et> (дата звернення: 24.04.15).

Міститься інформація про систему освіти Естонії.

НАРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ Й ВИХОВАННЯ

(рекомендаційний бібліографічний список, частина II)

Упорядник

Самчук Л. І., зав. відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Ключовим завданням сучасної освіти в модернізації навчального процесу є використання інноваційних методів викладання і виховання для формування успішної, конкурентоздатної, обізнаної особистості. Один із таких методів – наративний.

Наративна („оповідна”, від англ. *Narrative* – історія, розповідь) терапія – це постмодерністський напрямок консультування, який динамічно розвивається у всьому світі і ґрунтується на ідеї про те, що життя та стосунки людей формуються в процесі соціальної взаємодії. Наративний підхід у психотерапії з’явився в 80-х роках ХХ століття, коли австралієць Майкл Уайт і новозеландець Девід Епстон опублікували книгу „Наративні засоби досягнення психотерапевтичних цілей” (http://narrativepsy.narod.ru/num1-2004_99.html). Цей підхід ґрунтується на розумінні того, що ми осмислюємо й будуємо життя на основі історій, які розповідаємо один одному та самим собі.

Проблему наративного навчання почали активно досліджувати після опублікування праць відомого американського педагога та психолога Дж. Брунера (Брунер, Дж. Культура образования / Брунер Джером ; Моск. высш. шк. соц. эконом. наук. – М., 2006. – 224 с. – (Образование: мировой бестселлер)).

Сучасне уявлення про наратив двоїсте: у широкому сенсі наратив – це сюжетно та хронологічно організоване усне або письмове оповідання, у вузькому – певний спосіб організації особистісного досвіду.

Н. В. Чепелєва – член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор – описує поняття наративу як „замкнену оповідальну структуру, яка надає життєвим подіям послідовність та завершеність, організує їх у хронологічному або в іншому, підпорядкованому якійсь єдиній логіці, порядку”. При цьому виділяють центральну тему або декілька тем, які є головними в наративі й на яких акцентує автор. Окрім оповідача, або наратора, існує слухач, який не лише сприймає сюжет наративу, а й виступає його активним співавтором, тобто процес створення наративу є діалогічним.

Як зазначає професор М. П. Лещенко, „застосування методів наративу вимагає від учителя не стільки безпомилкового вивчення й точної передачі змісту навчального матеріалу (краще за вчителя це зробить комп'ютерна програма), як уміння „одягнути суху інформацію” „у живу одержу слова”, яскраві барви та трепетні почуття, зробити її привабливою й особистісно значущою для учня”.

Отже, наративне навчання – це спосіб взаємодії вчителя з учнями, що передбачає гармонійне поєднання й використання в навчально-виховному процесі вербальних методів інтерактивного засвоєння знань та застосування інформаційних джерел (автобіографічних, біографічних, педагогічних наративів тощо), що специфічно поєднує теоретичні та практичні підходи, репродуктивну й дослідницьку діяльність на основі вивчення, узагальнення, інтерпретації та трансформації досвіду.

Зважаючи на актуальність теми, фахівці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського підготували рекомендаційний бібліографічний список „Наративний підхід до навчання і виховання”, мета якого – сприяти поглибленню наукових досліджень у цій сфері, узагальненню передового педагогічного досвіду та практичному втіленню принципів наративного навчання та виховання дітей у сучасних навчальних закладах України.

До списку ввійшли бібліографічні описи авторефератів дисертацій, монографій, збірників наукових праць, публікацій у періодичних та продовжуваних виданнях та Інтернет-ресурсів. Документи розміщено за абеткою авторів і назв. Список має наскрізну нумерацію. Хронологічні рамки дібраного матеріалу – 2000–2015 рр.

Список розрахований на наукових працівників, аспірантів, учителів, студентів, які готують наукові роботи, а також на всіх, хто цікавиться вище зазначеною темою.

1. **Гончаренко, Л. А.** Підготовка вчителів історії до використання на уроках наративного аналізу / Гончаренко Л. А. // Педагогічний альманах : зб. наук. пр. / Херсон. акад. неперерв. освіти. – Херсон, 2014. – Вип. 24. – С. 112–116. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pedalm_2014_24_20.pdf (дата звернення: 15.03.15).

Стаття містить відомості про важливість підготовки педагогів до використання наративного аналізу на уроках. Для повного розуміння доцільності такої підготовки подано визначення понять „наратив”, „наративний аналіз”, обґрунтовано актуальність та основні теоретичні засади порушеної проблеми. Докладно описано наративний аналіз як якісний метод дослідження, спрямований на інтерпретацію розповіді, в якій особлива увага приділяється часовій послідовності, що її визначають люди як оповідачі про події із власного життя та з життя інших. Описано процес підготовки вчителів історії до використання елементів наративного аналізу під час курсів підвищення кваліфікації.

2. **Горук, Н. М.** Наратив і особисті розповіді в освіті жінок і дорослих у США та Канаді / Горук Н. М. // Наук. вісн. Південноукр. держ. пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського : зб. наук. пр. / Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2007. – № 5/6. – С. 184–189. – Бібліогр.: 12 назв.

3. **Дюпина, О.** Нарративный подход в психологии [Электронный ресурс] / Ольга Дюпина. – Текст. дан. – Режим доступа: http://psy.1september.ru/view_article.php?ID=200900707 (дата обращения: 17.02.15). – Загл. с экрана. – По материалам книги: Freeman, J. Playful approaches to serious problems: narrative therapy with children and their families / Jennifer Freeman, David Epston, Dean Lobovits. – W. W. Norton and Company, 1997. – 321 p. (Фримен, Дж. Веселые решения серьезных проблем: нарративная терапия для детей и их родителей / Дженнифер Фримен, Дэвид Эпстон, Дин Лобовица).

4. **Жебелева, П. В.** Аналіз сучасних психологічних підходів до розуміння феномену „нарратив” / Жебелева П. В. // Вісн. Чернігів. нац. пед. ун-ту. Серія: Психол. науки / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2014. – Вип. 121. – С. 132–136. – Бібліогр.: 34 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VchdpuPH_2014_121_29.pdf (дата звернення: 19.02.15).

5. **Капинова, Е. С.** Биографический нарратив в системе обучения иностранному языку студентов-нефилологов / Капинова Е. С. // *Фэн-Наука*. – 2013. – № 9. – С. 22–24. – Библиогр.: 4 назв. – Текст статьи доступен в Интернете: <http://cyberleninka.ru/article/n/biograficheskiy-narrativ-v-sisteme-obucheniya-inostrannomu-yaziku-studentov-nefilologov> (дата обращения: 17.02.15).

6. **Карабаева, А. Г.** Нарратив в науке и образовании [Электронный ресурс] / Карабаева, А. Г. // Инновации и образование : сб. материалов конф. Серия „Symposium” / С.-Петербург. филос. о-во. – Текст. дан. – СПб., 2003. – Вып. 29. – С. 89–96. – Режим доступа: http://anthropology.ru/ru/texts/karabaeva/educinnov_11.html (дата обращения: 17.07.14). – Загл. с экрана.

7. **Косиков, Г. К.** Нарратив [Электронный ресурс] / Г. К. Косиков // Мимесис : персональная страница Георгия Косикова. – Текст. дан. – М., 2009. – Режим доступа: <http://www.libfl.ru/mimesis/txt/narrativ.php> (дата обращения: 17.02.15). – Загл. с экрана. – Текст воспроизводится по изданию: Современная западная философия : энцикл. слов. – М., 2009. – С. 159–160.

8. **Кравченко, Т. В.** Питання статевого виховання молоді в нарративних джерелах (20–30 роки ХХ ст.) / Т. В. Кравченко // Педагогічний дискурс : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т педагогіки, Хмельниц. гуманітар.-пед. акад. – Хмельницький, 2013. – Вип. 15. – С. 371–375. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/peddysk_2013_15_77.pdf (дата звернення: 19.02.15).

Розглянуто проблему статевого виховання в період 20–30-х років ХХ ст. та її відображення в нарративних джерелах. Автор підкреслює потребу об'єктивного аналізу історико-педагогічних джерел, наголошує на особливій значущості нарративних джерел, що збагачують наукове пізнання життєвими фактами та явищами. У публікації проаналізовані деякі нарративні джерела щодо статевого виховання молоді 20-30-х років ХХ ст.

9. **Кутузова, Д.** Введение в нарративную практику / Д. Кутузова // Журн. практ. психолога. – 2011. – № 2. – С. 23–41. – Библиогр.: 59 назв. – Текст статьи

доступен в Інтернеті: <http://narrlibrus.wordpress.com/2011/05/09/intro/> (дата звернення: 17.02.15).

10. **Кутузова, Д. А.** Нарративний підхід в роботі психолога освіти / Д. А. Кутузова // Вестн. практ. психології освіти. – 2007. – № 3. – С. 109–112 ; № 4. – С. 98–102.

11. **Лещенко, М.** Методи біографічних досліджень в дискурсі освітніх наративних практик / М. Лещенко // Наук. зап. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Педагогіка. Психологія. Соц. робота / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2010. – Вип. 2. – С. 62–65. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті:

http://papers.univ.kiev.ua/psychologija_pedagogika_socialna_robota_z_2010_r/articles/Biography_methods_in_the_narrative_education_practice_discourse_16355.pdf (дата звернення: 19.02.15).

12. **Лещенко, М. П.** Михайло Драгоманов і його шкільні вчителі: педагогічний наратив / М. П. Лещенко, Л. І. Тимчук // Імідж сучас. педагога. – 2015. – № 1. – С. 3–10.

13. **Лещенко, М.** Наратив у дискурсі педагогічної майстерності / М. Лещенко // Педагогічна освіта і освіта дорослих: європейський вимір : зб. наук. пр. / АПН України, Ін-т пед. освіти та освіти дорослих. – Київ, 2008. – С. 416–428.

14. **Лещенко, М.** Педагогічний наратив Івана Сокульського у дискурсі дистанційної неформальної освіти / М. Лещенко, Л. Тимчук // Імідж сучас. педагога. – 2012. – № 4. – С. 7–11.

15. **Лещенко М.** „Учусь і других учу”: наратив Лесі Українки про неперервну освіту / М. Лещенко // Імідж сучас. педагога. – 2010. – № 10. – С. 15–19.

У статті схарактеризовано роль самоосвіти в житті Лесі Українки – видатної поетеси та культурного діяча. Визначено джерела та методики самоосвіти, зокрема в галузі іноземних мов та давньої історії.

16. **Милюзина, О.** Відображення наративної суб'єктності підлітка засобами народного мистецтва / Ольга Милюзина // Психологія особистості. – 2011. – № 1. – С. 229–236. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Po_2011_1_29.pdf (дата звернення: 13.03.15).

17. **Можейко М. А.** Нарратив [Електронний ресурс] / М. А. Можейко // Энциклопедия истории философии / Б-ка Фонда содействия развитию психической культуры (Киев). – Текст. дан. – Режим доступа: <http://psylib.org.ua/books/gritz01/narrativ.htm> (дата звернення: 17.02.15). – Загл. с екрана.

18. **Мороз, Р. А.** Наративний підхід до дослідження ідентичності особистості / Р. А. Мороз // Наука і освіта. – 2009. – № 4. – С. 30–33. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=juu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=PREF=&S21COLORTERMS=0&S21STR=NiO (дата звернення: 13.03.15).

19. **Наративні психотехнології** / [за заг. ред. Н. В. Чепелевої]. – Київ : Главник, 2007. – 144 с. – (Серія „Психологічний інструментарій”).

20. **Нарратив** [Електронний ресурс] // Словопедія : новейший филос. слов. – Текст. дан. – 2007. – Режим доступа: <http://www.slovopedia.com/6/205/770839.html> (дата обращения: 17.02.15). – Загл. с экрана.

21. **Нарративная психология: истоки, проблемы, исследования** [Электронный ресурс] // Лабрис. Тематический портал. – Текст. дан. – 2009. – Режим доступа: <http://labrys.ru/narrativnaya-psihologiya> (дата обращения: 15.02.15). – Загл. с экрана.

22. **Нарративная психология** [Электронный ресурс]. – Текст. дан. – Режим доступа: <http://www.jv.ru/news/item/id/10895> (дата обращения: 17.02.15). – Загл. с экрана.

23. „**Нарративный поворот**” в науках о человеке и обществе [Электронный ресурс] / материал подготовлен и предоставлен Ф. И. Барским. – Текст. дан. – Режим доступа: <http://narrlibrus.wordpress.com/tag/%D0%BD%D0%B0%D1%80%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0%D1%8F-%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F/> (дата обращения: 17.02.15). – Загл. с экрана.

24. **Психология образования в Новой Зеландии и нарративный подход** [Электронный ресурс] // Центр нарративной психологии и практики. – Текст. дан. – М., 2011. – Режим доступа: <http://narrative.ru/content/%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F-%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%8F-%D0%B2-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B9-%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D0%B8-%D0%B8-%D0%BD%D0%B0%D1%80%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%8B%D0%B9-%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D1%85%D0%BE%D0%B4-> (дата обращения: 17.02.15). – Загл. с экрана.

25. **Раева, Д.** Ориентировочная карта понятий „Нарративный поход” [Электронный ресурс] / Раева Дарья. – Текст. дан. – Режим доступа: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:wjTHHz-ox0MJ:edu.vspu.ru/doc/groups/104/141/Raeva-D.-Orientirovochnaya-karta-ponyatiy-po-narrativnomu-podhodu.docx+&cd=17&hl=ru&ct=clnk&gl=ua> (дата обращения: 17.02.15). – Загл. с экрана.

26. **Рябинина, О. Н.** Нарративный подход в преподавании физики будущим инженерам / Рябинина О. Н. // Интеграция науки и практики в профессиональном развитии педагога – Текст. дан. – Режим доступа: http://conference.osu.ru/assets/files/conf_info/conf6/22.pdf (дата обращения: 17.02.15). – Загл. с экрана.

27. **Самчук, О.** Феномен наративної ідентичності особистості: етичний вимір / Олена Самчук // Наук. зап. Серія: Філософія / Нац. ун-т „Острозька академія”. –

Острог, 2012. – Вип. 10. – С. 35–45. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoafs_2012_10_6.pdf (дата звернення: 24.03.15).

28. Сапогова, Е. Е. Автобиографический нарратив в контексте культурно-исторической психологии [Электронный ресурс] / Сапогова Елена Евгеньевна. – Текст. дан. – Режим доступа: <http://esapogova.narod.ru/texts/kip.doc> (дата обращения: 17.07.14). – Загл. с экрана. – Опубликовано в журнале „Культурно-историческая психология”. – 2005. – № 2. – С. 63–74.

29. Сапогова, Е. Е. Культурно-историческая концепция Л. С. Выготского и нарративная психология / Е. Е. Сапогова // Культурно-историческая концепция Л. С. Выготского и основания современной психологии развития (к 110-летию со дня рождения) : материал подготовлен по итогам Всерос. науч.-практ. конф. (14–16 апр. 2005 г.). – М., 2006. – С. 21–30. – (Б-чка журн. „Вестник образования России” ; № 3/2006). – Библиогр.: 19 назв.

30. Семинар „Нарративные практики в профориентировании” [Электронный ресурс] // Центр нарративной психологии и практики. – Текст. дан. – М., 2012. – Режим доступа: <http://narrative.ru/seminar-%C2%ABnarrativnye-praktiki-v-proforientirovanii%C2%BB> (дата обращения: 17.02.15). – М., 2012. – Загл. с экрана.

31. Сергеев, С. Ф. Нарративный подход к школьной организации / Сергей Федорович Сергеев // Шк. технологии. – 2011. – № 4. – С. 19–24 : табл.

32. Тильк, М. О нарративном воспитании в период мифологического мышления / Мария Тильк // Problems of Education in the 21st Century. – 2008. – № 7. – С. 200–212. – Текст статьи доступен в Интернете: <http://oaji.net/articles/2014/457-1392235931.pdf> (дата обращения: 23.03.15).

33. Тимчук, Л. І. Наративне навчання у медіапросторі / Л. І. Тимчук // Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології. – 2014. – № 3. – С. 355–368. – Бібліогр.: 10 назв.

34. Титаренко, Т. М. Наративні практики організації особистісного майбутнього / Т. М. Титаренко // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – Київ, 2009. – Вип. 22. – С. 11–18. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=juu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=PREF=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Nsspp (дата звернення: 17.02.15).

35. Титовец, Т. Е. Метод учебных нарративов в бизнес-образовании [Электронный ресурс] / Титовец Татьяна Евгеньевна // Актуальные проблемы бизнес-образования : материалы XI Междунар. науч.-практ. конф., г. Минск, 19 апр. 2012 г. / Ин-т бизнеса и менеджмента технологий БГУ. – Текст. дан. – Минск, 2012. – Режим доступа: http://www.sbmt.bsu.by/Data_RUS/ContBlocks/01111/Titovec.PDF (дата обращения: 17.02.15). – Загл. с экрана.

36. **Трубина, Е. Г.** Нарратология: основы, проблемы, перспективы : материалы к спец. курсу / Трубина Елена Германовна. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2002. – 103 с.

37. **Упорова, Д. С.** Нарративы в школьных печатных СМИ: анализ публикаций по признакам нарративного текста / Упорова Дарья Сергеевна // [Лингвокультурология](#). – 2013. – № 7. – С. 201–208.

Стаття присвячена використанню наративів у шкільних ЗМІ, які стають невід'ємною частиною виховної роботи з дітьми в сучасній школі.

38. **Фрейре, П.** Образование как практика освобождения [Электронный ресурс] : отрывки из главы 2 / Паулу Фрейре. – Текст. дан. – Режим доступа: http://www.prosv.ru/ebooks/best_pdf/paul_freire.pdf (дата обращения: 17.02.15). – Загл. с экрана.

Автором подано характеристику наративної педагогіки.

39. **Царенко, Л.** Наративне консультування в роботі соціального педагога та практичного психолога / Л. Царенко // Соц. педагог. – 2010. – Трав. (№ 5). – С. 57–62.

40. **Чаусова, Ю. А.** Наративний підхід у дослідженні особливостей сімейних стосунків / Чаусова Ю. А. // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Житомир, 2011. – Т. 2 : Психологічна герменевтика, вип. 7. – С. 227–234. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=juu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=PREF=&S21COLORTERMS=0&S21STR=appsuh (дата звернення: 17.02.15).

41. **Шарошкіна, Н.** Біографічний метод в освітній роботі як аналіз життєвого шляху людини / Наталія Шарошкіна // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2012. – № 4. – С. 114–122. – Бібліогр.: 7 назв.

Проаналізовано способи застосування біографічного методу в освітній роботі, зокрема розглянуто метод наративу.

42. **Шашкова, О.** Використання наративних методів навчання в процесі вивчення англійської мови / Ольга Шашкова // Інозем. мови в шк. України. – 2014. – № 2. – С. 26–27. – Бібліогр.: 5 назв.

43. **Шиловська, О. М.** Психологічні особливості породження наративу як засобу саморозвитку особистості : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.01 „Загальна психологія, історія психології” / Шиловська Олена Миколаївна ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Київ, 2003. – 16 с. – Текст автореферату доступний в Інтернеті: <http://avtoreferat.net/content/view/6522/32/> (дата звернення: 13.03.15).

44. **Ширяєва, Т. М.** Наративна психологія: теорія та практика / Ширяєва Т. М. // Наук. зап. Психологія і педагогіка / Нац. ун-т „Острозька академія”. – Острог, 2013. – Вип. 22. – С. 213–216. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoapp_2013_22_47.pdf (дата звернення: 23.03.15).

45. **Draper, S.** Narrative pedagogy [Electronic resource] / Steve Draper. – Mode of access: <http://www.psy.gla.ac.uk/~steve/nped.html>. – Title from the screen. – Last access: 17.02.14.

46. **Ironside, P. M.** Using narrative pedagogy: learning and practising interpretive thinking [Electronic resource] / Pamela M. Ironside // Journal of Advanced Nursing. – 2006. – № 55. – P. 478–486. – Mode of access: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1365-2648.2006.03938.x/abstract> (Last access: 06.03.15). – Title from the screen.

47. **Narrative Pedagogy** [Electronic resource] // Evaluating narrative pedagogy in nursing education. – Tuscaloosa, Alabama, 2011. – P. 6–8. – Mode of access: http://acumen.lib.ua.edu/content/u0015/0000001/0000762/u0015_0000001_0000762.pdf (Last access: 06.03.15). – Title from the screen.

48. **Nehls, N.** Narrative pedagogy: rethinking nursing education [Electronic resource] / Nehls N. – Mode of access: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/7790971> (Last access: 17.02.15). – Title from the screen.